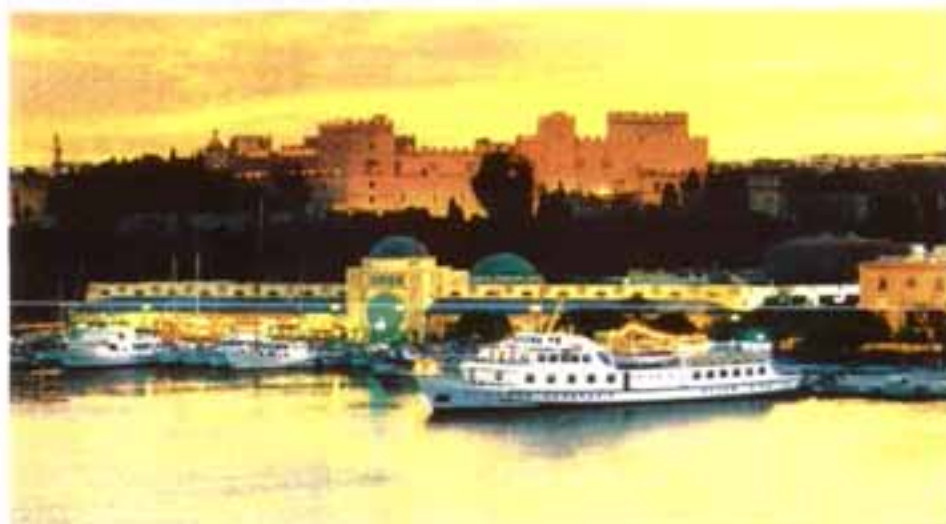

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Κος ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Α.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΟΝΟΜΑ: ΓΟΥΜΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ
Α.Μ.: 3591
ΕΞΑΜΗΝΟ: ΠΤΥΧΙΟ Α
ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2004 – 2005

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6572
----------------------	------

« ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ »

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- I. Γενικά περί τουρισμού
- II. Γενικά περί οικοτουρισμού
- III. Ειδικά για τον οικοτουρισμό
  1. α) Εννοιολογικό πλαίσιο οικοτουρισμού
  - β) Μορφές οικοτουρισμού
  - γ) Υποδομή – Ανωδομή
    - γ.1) Δραστηριότητες σε σχέση με το βουνό
    - γ.2) Περιοδείες για ενδιαφέροντα χλωρίδας και πανίδας
    - γ.3) Θαλάσσιος – Υδραθλητικός τουρισμός
    - γ.4) Πολιτιστικός τουρισμός σε συνδυασμό με οικοτουριστικές δραστηριότητες - Προϋποθέσεις
  - δ) Οργανωτικά χαρακτηριστικά των κυριότερων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων
  - ε) Οικοτουρισμός και Περιβάλλον
  2. α) Οικοτουριστικός Σχεδιασμός – Βασικά Στοιχεία
  - β) Η διαδικασία Οικοτουριστικού σχεδιασμού
  - γ) ανάλυση πόρων και καταγραφή δυνάμει περιοχών οικοτουρισμού
  3. α) Προβλήματα οικοτουριστικής διαχείρισης
  - β) Στρατηγική οικοτουριστικής διαχείρισης
  - γ) Προσεγγίσεις και πρακτικές μάρκετινγκ στον Οικοτουρισμό
  - δ) Κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

- I. Η αναπτυξιακή δυναμική του τουρισμού και του οικοτουρισμού
  - II. Ιδιότητες και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού
  - III. Αρχές και στόχοι οικοτουριστικής ανάπτυξης
  - IV. Αίτια και κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης του οικοτουρισμού
  - V. Οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του οικοτουρισμού
  - VI. Οικοτουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη
  - VII. Στρατηγική, προγράμματα και μέτρα πολιτικής οικοτουριστικής ανάπτυξης
  - VIII. Η ανάπτυξη του Οικοτουρισμού στην Ελλάδα
  - IX. Δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου
    - α) Κύριοι τομείς ανάπτυξης του Νοτίου Αιγαίου
    - β) Δυνατότητες ανάπτυξης στην περιφέρεια του Νομού Κυκλάδων
    - γ) Οικολογικές παρεμβάσεις στην περιφέρεια του Νομού Δωδεκανήσου στα πλαίσια του προγράμματος Interreg II – Αποκατάσταση, βελτίωση δικτύων μονοπατιών
    - δ) Στατιστικά στοιχεία ΕΟΤ, νομού Δωδεκανήσου
  - X. Εκτιμήσεις και Συμπεράσματα
    - α) Γενικά χαρακτηριστικά μορφών τουρισμού – Οικοτουρισμός
    - β) Υποδομή μορφών τουρισμού - Οικοτουρισμός
- Πίνακες:

ΜΕΡΟΣ Α'

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

I. Γενικά περί Τουρισμού

Ο τουρισμός σήμερα είναι μια οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα. Απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις ανεξαρτήτως εισοδήματος και αποβλέπει στο να βοηθήσει τους ανθρώπους να ψυχαγωγηθούν και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους.

Αποτελεί τη βασικότερη πηγή εσόδου της οικονομίας και φυσικό είναι να υπόκειται σε διάφορες κριτικές. Κατά μια θετική κριτική θεωρείται ο τουρισμός ότι συμβάλλει στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, διακόπτοντας έτσι τη αιμορραγία της μετανάστευσης στο εξωτερικό, ενώ παράλληλα έχει βοηθήσει οικονομικά ορισμένες υποανάπτυκτες περιοχές της χώρας και συμβάλλει στην ανάπτυξη της αγοράς με την εισροή ξένου συναλλάγματος και την αύξηση της ξενοδοχειακής δραστηριότητας. Αντιθέτως κατά μια αρνητική κριτική ο τουρισμός θεωρείται ότι έχει παραδώσει τη χώρα στις διαθέσεις της εσωτερικής πολιτικής των χωρών προέλευσης των τουριστών ενώ δημιουργεί σοβαρά περιβαντολλογικά προβλήματα και προσβάλλει βάνουσα την ηθικοκοινωνική δομή του κράτους με την εισαγωγή νέων ηθών και εθίμων.

Με τον τουρισμό όμως διακινούνται χιλιάδες άτομα τα οποία προκαλούν χιλιάδες οικονομικές πράξεις. Στην υπηρεσία του τουρισμού ανήκουν αρκετές επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους πελάτες Έλληνες και ξένους.

Τουρισμός ονομάζεται η προσωρινή μετάβαση και παραμονή ατόμων από μια γεωγραφική περιοχή μονίμου εγκατάστασης σε άλλη, μεμονωμένα ή συλλογικά και η οποία αποβλέπει στην ικανοποίηση της ψυχικής επιθυμίας και πνευματικής περιέργειας και συμβάλλει στη δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων.

II. Γενικά περί Οικοτουρισμού

Ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται δυναμικά τα τελευταία χρόνια και αποτελεί αντικείμενο πολλών και ποικίλων συζητήσεων και

απόψεων. Η ανάπτυξη του οικότουρισμού αποδίδεται και συναρτάται με ορισμένα προβλήματα που δημιούργησε η αύξηση και κυρίως ο τρόπος ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού: προβλήματα κυρίως περιβαλλοντικής και κοινωνικής-πολιτιστικής υποβάθμισης περιοχών ή χωρών, αλλά και άνιση κατανομής του προκαλούμενου οικονομικού οφέλους.

Η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού γενικά ή της τουριστικής αγοράς ειδικότερα και οι στόχοι για μια βιώσιμη και αειφόρο τουριστική ανάπτυξη που επιδιώκουν διάφοροι φορείς (διεθνείς, κρατικοί, ακαδημαϊκοί, επιχειρηματικοί) θεωρούνται οι κύριοι προωθητικοί παράγοντες του οικότουρισμού.

Τρεις βασικές παράμετροι ή αναπτυξιακές διαστάσεις που συγκροτούν ή διαμορφώνουν το αναπτυξιακό προφίλ του οικότουρισμού, είναι:

i) Η αναπτυξιακή δυναμική του οικότουρισμού, διάσταση που αναλύεται και συναρτάται με τις εξελίξεις και τις αλλαγές που έχουν επέλθει διαχρονικά στον τουρισμό, οι οποίες εντοπίζονται στη ζήτηση ή τις αγορές (αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση τουριστών) και στην προσφορά ή τα προϊόντα, και θεωρούνται ευνοϊκές και προωθητικές του οικότουρισμού.

ii) Οι ιδιότητες – χαρακτηριστικά και οι αρχές – στόχοι της οικότουριστικής ανάπτυξης, διάσταση που αναφέρεται και συναρτάται με τις προκαλούμενες επιδράσεις και τη συμβολή του οικότουρισμού στην προστασία του περιβάλλοντος και στην κοινωνική – οικονομική ανάπτυξη ή ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων.

iii) Οι λειτουργικές σχέσεις / διασυνδέσεις του οικότουρισμού (σε άμεση συνάρτηση με την προηγούμενη διάσταση), που αναφέρεται στους παράγοντες που συντελούν στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και στην αποφυγή αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Επίσης εξετάζονται επιλεκτικά ορισμένα ζητήματα που θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά στη διαδικασία οικότουριστικού σχεδιασμού, όπως:

i) Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην ανάλυση των περιβαλλοντικών πόρων και στη διακρίβωση/καταγραφή δυνάμει οικότουριστικών περιοχών.

- ii) Το πλαίσιο διαμόρφωσης ή οι κύριες παράμετροι που συγκροτούν ένα στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης, καθώς και προγράμματα και μέτρα οικοτουριστικής ανάπτυξης.

Ακόμη επιχειρείται η ανάπτυξη αφενός των βασικών προβλημάτων διαχείρισης και οι σχετικές προσεγγίσεις που ακολουθούνται στο σχεδιασμό, αφετέρου ορισμένες μελέτες, προσεγγίσεις και εφαρμοζόμενες πρακτικές μάρκετινγκ. Έπειτα εξετάζονται ορισμένα θέματα ανάπτυξης του οικοτουρισμού στην Ελλάδα, με βασική επιδίωξη να εντοπιστούν και να καλυφθούν τα πλέον κρίσιμα ζητήματα υφιστάμενης ή δυνάμει ανάπτυξης.

Τέλος γίνεται μια αναφορά για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Ελλάδα, εξετάζοντας και διασυνδέοντας το συνολικό πλαίσιο ανάπτυξης του τουρισμού με τις δυνατότητες – προοπτικές και τις αναπτυξιακές κατευθύνσεις του οικοτουρισμού, που, όπως διαπιστώνεται, βρίσκεται ακόμα σε «νηπιακό» στάδιο ανάπτυξης. Κατ' αρχάς αναλύεται το ευρύτερο πλαίσιο ένταξης του οικοτουρισμού, με μια συνοπτική προσέγγιση της εξέλιξης του τουρισμού και των σχετικών πολιτικών που ασκήθηκαν διαχρονικά. Στη συνέχεια επιχειρείται η διακρίβωση της αναπτυξιακής δυναμικής του οικοτουρισμού με βάση την ανάλυση σχετικών μελετών, σχεδίων και προγραμμάτων, περιβαλλοντικού / οικολογικού περιεχομένου.

III. Ειδικά για τον Οικοτουρισμό

1. α) Εννοιολογικό πλαίσιο οικοτουρισμού

Υπάρχουν ποικίλες απόψεις, θέσεις και αντιθέσεις αφενός ως προς την έννοια του οικοτουρισμού *per se*, αφετέρου ως προς τις δραστηριότητες και μορφές του, καθώς και τους τύπους ή τα χαρακτηριστικά των οικοτουριστών.

Μια σειρά ποικίλων και διαφορετικών ορισμών του οικοτουρισμού παρουσιάζεται από τον Mowforth, που αποδίδει τέτοιες εννοιολογικές διαφοροποιήσεις στο ρόλο, τις επιδιώξεις και τις αντιλήψεις ατόμων, φορέων ή οργανισμών και ενώσεων: κυβερνήσεις / κοινότητες, επιχειρήσεις / Tour Operators, επιστήμονες / ακαδημαϊκοί, ενώσεις οικοτουριστών, περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.λπ. Στη σχετική έκθεσή του πιστεύει ότι ο οικοτουρισμός αναπτύχθηκε εν μέρει ως μια προσπάθεια αποτροπής ή πρόληψης των προβλημάτων και επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού, καθώς και ότι ο οικοτουριστικός

σχεδιασμός και οι σχετικές αναπτυξιακές πρακτικές βρίσκονται ακόμα σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης ή σε «νηπιακή ηλικία». Στη συνέχεια και με βάση τέτοιες διαπιστώσεις (ποικιλία, ασυμφωνία ορισμών) προτείνονται ορισμένα κριτήρια ή αρχές προσδιορισμού του οικοτουρισμού, για την ανάλυση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

Τα κριτήρια ή αρχές προσδιορισμού του οικοτουρισμού διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- Κριτήρια αειφορίας, που καλύπτουν ορισμένες αναπτυξιακές διαστάσεις, όπως: i) *η περιβαλλοντική*: ανάγκη αποφυγής ή ελαχιστοποίησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις οικοτουριστικές δραστηριότητες, ii) *η κοινωνική*: αποφυγή αρνητικών επιδράσεων, όπως εμφάνιση για πρώτη φορά ή επιδείνωση υφισταμένων κοινωνικών διαιρέσεων, iii) *η πολιτιστική*: αποτροπή επιζήμιων επιδράσεων από τους επισκέπτες και διαμόρφωση υπεύθυνης συμπεριφοράς εκ μέρους τους, για να αποφευχθεί η παραμόρφωση της τοπικής κουλτούρας, iv) *η οικονομική*: διαμόρφωση επιπέδων οικονομικής απόδοσης ικανών να καλύψουν το κόστος οικοτουριστικής ανάπτυξης και να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιδράσεις, ενισχύοντας συγχρόνως εισοδηματικά τον τοπικό πληθυσμό.
- Κριτήρια εκπαιδευτικά / επιμορφωτικά, που αναφέρονται και καλύπτουν εκείνα τα στοιχεία επιμορφωτικών εισροών (προγράμματα, μέτρα, υποδομές κ.τ.λ.) που συμβάλλουν στην κατανόηση, από μέρους των επισκεπτών αλλά και των ντόπιων κατοίκων, της αξίας και της λειτουργίας του φυσικού περιβάλλοντος.
- Κριτήρια τοπικής συμμετοχής, που αναφέρονται στην ανάγκη συμμετοχής και εμπλοκής τοπικών κοινοτήτων στην αναπτυξιακή διαδικασία και στον έλεγχο και διαχείριση των οικοτουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων.

Μια άλλη προσέγγιση της έννοιας, με μεγαλύτερη όμως έμφαση στις περιβαλλοντικές παραμέτρους, είναι αυτή του Ceballos – Lascourain. Ο οικοτουρισμός ορίζεται ως μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη ταξιδιωτική δραστηριότητα σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές με στόχο την απόλαυση και γνωριμία των φυσικών αλλά και των ενταγμένων στο φυσικό περιβάλλον αγαθών. Όντας μία περιορισμένων περιβαλλοντικών

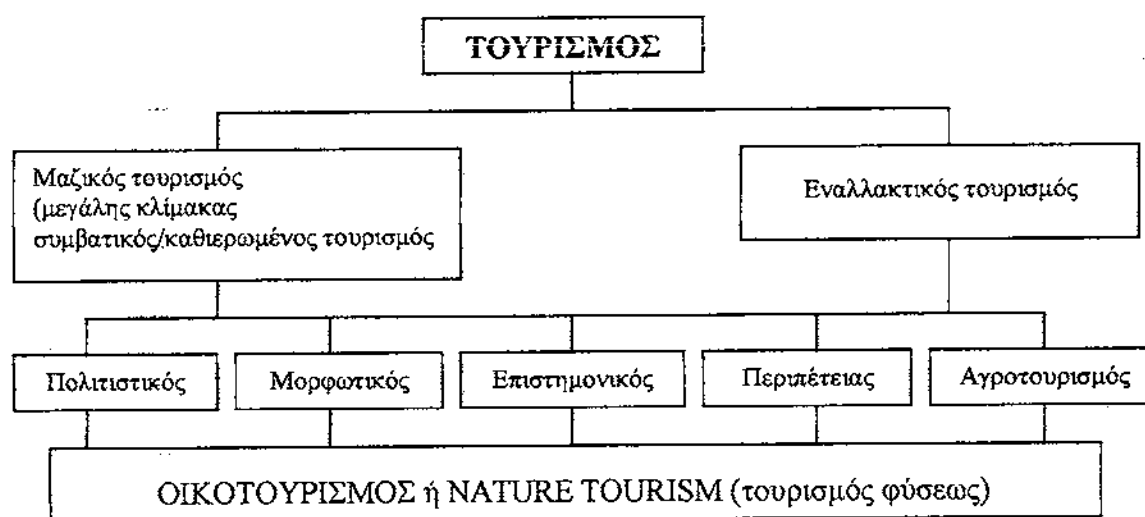

επιπτώσεων δραστηριότητα – ή μη καταναλωτική –, ο οικότουρισμός, εκτός του ότι προσφέρει ευχαρίστηση / απόλαυση και γνώσεις / εμπειρίες στον επισκέπτη, διατηρεί και ενισχύει την ευημερία τοπικών κοινοτήτων, που θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα μιας τέτοιας δραστηριότητας και αναπτυξιακής διαδικασίας.

Μια βασική διάσταση που εμπεριέχεται στους διάφορους εννοιολογικούς προσδιορισμούς του οικότουρισμού είναι αυτή της συμμετοχής τοπικών κοινοτήτων. Η καθοριστική σημασία της διάστασης αυτής στον οικότουρισμό αναλύεται από την Scheyvens, η οποία, επισημαίνοντας και προσδιορίζοντας λειτουργικά την έννοια της ενδυνάμωσης (empowerment), προτείνει ένα μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης και προσδιορισμού των επιπτώσεων διάφορων οικότουριστικών δραστηριοτήτων στις τοπικές κοινότητες.

Τελικά, μια ευρύτερη εννοιολογική προσέγγιση του οικότουρισμού προτείνεται από τον Mieczkowski και παρουσιάζεται στο Διάγραμμα, μια προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο οικότουρισμός (και ο τουρισμός φύσεως) δεν αποτελεί ιδιαίτερη / ξεχωριστή μορφή εναλλακτικού τουρισμού, αλλά καλύπτει ορισμένες μορφές του.

Διάγραμμα

Οι δραστηριότητες οικότουρισμού παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών πόρων. Όλες αυτές οι δραστηριότητες συναρτώνται με εμπειρίες, που βασίζονται και εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες κάθε χώρου οικότουρισμού. Οι προκαλούμενες εμπειρίες μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες:

- Άμεσες εμπειρίες, που σχετίζονται με την ενεργό συμμετοχή του επισκέπτη σε διάφορες δραστηριότητες (π.χ. υπαίθριος αναψυχής) ή κοινωνικά – πολιτικά δρώμενα.
- Έμμεσες εμπειρίες, ή συχνά αποκαλούμενες «υποκατάστατες δραστηριότητες και αισθητικές εμπειρίες». Στην περίπτωση αυτή ο οικότουρίστας δεν αποκομίζει εμπειρίες από ενεργό συμμετοχή σε δραστηριότητες ή από άμεση κατανάλωση φυσικών ή πολιτιστικών πόρων, αλλά απολαμβάνει τους πόρους μέσω ορισμένων μορφών αναπαράστασης (φωτογράφιση) ή παρατήρησης της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

β) Μορφές οικότουρισμού

Οι μορφές οικότουρισμού συναρτώνται με συγκεκριμένους τόπους ή χώρους, τα είδη περιβαλλοντικών πόρων που διαθέτουν και τις διάφορες δραστηριότητες που

ασκούνται σε αυτούς τους χώρους. Σχετικά με το χωρικό πλαίσιο, διακρίνουμε αφενός μορφές που αναπτύσσονται σε φυσικές περιοχές ή σε απομακρυσμένες, άθικτες και συνήθως ακατοίκητες περιοχές (ορεινές αλλά και νησιώτικες / παράκτιες), αφετέρου μορφές που αναπτύσσονται σε σχέση με αγροτικούς / παραδοσιακούς οικισμούς και τις ασκούμενες δραστηριότητες (παραγωγικές, πολιτιστικές) του τοπικού πληθυσμού.

- Στην πρώτη περίπτωση έχουμε μορφές που αφορούν:
  - i) ταξίδια / επισκέψεις για παρατήρηση (φωτογράφιση, βιντεοσκοπήσεις) και αναγνώριση / κατανόηση χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής,
  - ii) ταξίδια περιπέτειας (adventure travels) και δραστηριότητες που απαιτούν φυσικό σφρίγος / αντοχή (π.χ. καταδύσεις, διασχίσεις φαραγγίων κ.λπ.),
  - iii) ταξίδια υπαίθριας αναψυχής και ήπιας μορφής δραστηριοτήτων σε άθικτο περιβάλλον.
- Στη δεύτερη περίπτωση, οι σχετικές μορφές αφορούν:
  - i) ταξίδια με «ανθρωπολογικά κίνητρα», δηλ. με κύρια έλξη το ανθρωπογενές περιβάλλον, γνωριμία ντόπιων, ιθαγενών κατοίκων και παρατήρηση ή συμμετοχή σε ασκούμενες δραστηριότητες και πολιτιστικές εκδηλώσεις
  - ii) ταξίδια με βασικό κίνητρο την προσωπική ανανέωση/αναζωογόνηση και με ενδιαφέροντα επικεντρωμένα σε βιολογικά / οικολογικά προϊόντα διατροφής και υγείας (π.χ. φαρμακευτικά βότανα)
  - iii) ταξίδια γνωριμίας της φύσης του αγροτικού χώρου με περιηγήσεις (π.χ. караβάνια αλόγων), επισκέψεις (οικομουσείων, βοτανικών κήπων κ.λπ.) και παραμονή σε φάρμες/αγροκτήματα. Οι δυο τελευταίες περιπτώσεις σχετίζονται και με τον αγροτουρισμό.

γ) Υποδομή – Ανωδομή

Η αναγκαία υποδομή για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού συνίσταται και αρχήν στα γενιά στοιχεία υποδομής (μεταφορές, καταλύματα κτλ.). Επιπρόσθετα, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χώρου όπου ασκείται η οικοτουριστική δραστηριότητα (ξηρά, θάλασσα) και του συνδυασμού της με άλλες μορφές τουρισμού (κυρίως

πολιτιστικές δραστηριότητες) απαιτούνται επιπρόσθετα συμπληρωματικά στοιχεία υποδομής: σηματοδοτημένες διαδρομές οικολογικού ενδιαφέροντος σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές, σταθμοί εξυπηρέτησης των τουριστών, εσωτερικές μεταφορικές διευκολύνσεις κτλ.

Στην Ελλάδα, αν και η γενική υποδομή υπάρχει σε ορισμένα σημεία, οι αδυναμίες εντοπίζονται κυρίως στην οργάνωση εσωτερικών μεταφορικών δικτύων, σε ελλείψεις στην κατασκευή ξενώνων και την αναστήλωση παλαιών σπιτιών, στην πλημμελή σηματοδότηση διαδρομών. Παράλληλα, ο θαλάσσιος οικοτουρισμός δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη, παρά την ύπαρξη ακτών κατάλληλων για τέτοιες δραστηριότητες.

Η επίλυση των προβλημάτων της υποδομής, μπορεί να ενταχθεί μόνο στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής οικολογικής ανάπτυξης, η οποία αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει.

Ανάλογα με τον τύπο του οικοτουρισμού που επιλέγεται οι απαραίτητες υποδομές διαφέρουν. Πιο συγκεκριμένα;

γ.1) Δραστηριότητες σε σχέση με το βουνό

- Η χρησιμοποίηση μικρών μονάδων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, δυναμικότητας 30 ατόμων, είναι ιδανική ως τόπος καταλύματος. Ως μέγιστη ενδιάμεση απόσταση μπορούν να θεωρηθούν τα 15 χιλ. στην περίπτωση της πεζοπορίας και 30 χιλ. στην ποδηλασία ή την ιππασία.
- Η δημιουργία μονοπατιών πλάτους 0,5 – 1 μ. για πεζοπορία, ή 1,2 – 2 μ. για ιππασία.
- Σήμανση μονοπατιών
- Κατασκευή μόνιμων παραδοσιακών πέτρινων γεφυριών ή ξύλινων προσωρινών.
- Κατασκευή περιπτέρων πληροφόρησης στις εισόδους
- Χώροι στάθμευσης και ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι που θα οδηγούν σε οικισμούς ή χωριά στην περιφέρεια περιοχής ενδιαφέροντος.
- Στην περίπτωση που παρέχεται η δυνατότητα ιππασίας ή σκι αντοχής απαραίτητο θεωρείται να υπάρχουν στην περιοχή στάβλοι δυναμικότητας 10-

25 αλόγων και έκταση καλυπτόμενη από χορτάρι επιφάνειας 2-5 στρέμ. για την περίπτωση της ιππασίας.

- Διαδρομές με κλίση μικρότερης του 20% και πλάτους τουλάχιστον 1 μ. και σήμανση τους με έγχρωμα σήματα για την περίπτωση του σκι αντοχής.

γ.2) Περιοδείες για ενδιαφέροντα γλωρίδας και πανίδας

- Ξενοδοχεία σε απόσταση μέχρι 30 χιλ. από την περιοχή ενδιαφέροντος
- Μεταφορικό μέσο (συνήθως mini bus)
- Ξύλινες κατασκευές υπερυψωμένες για την παρατήρηση της γλωρίδας
- Παρατηρητήρια και καταφύγια κατασκευασμένα σε επιλεγμένα σημεία και εξοπλισμένα με υλικό παρατήρησης μακρινών αποστάσεων
- Καντίνες και snack-bars χωροθετημένα συνήθως σε απόσταση ½ χιλ. από τα δάση και 1 χιλ. από ανοικτές περιοχές για να αποφευχθεί η όχληση
- Προαιρετική κατασκευή μουσείου φυσικής ιστορίας
- Ασφαλτοστρωμένη οδός προσπέλασης με εξασφαλισμένη δυνατότητα να καθαρίζεται από το χιόνι, όταν αυτό καθίσταται αναγκαίο.
- Σήμανση ορίων πάρκου, μονοπατιών
- Περίπτερα πληροφόρησης στις κυριότερες εισόδους
- Θέσεις συλλογής απορριμμάτων.

γ.3) Θαλάσσιος – Υδραθλητικός τουρισμός

- Ξενοδοχείο ξενώνας στο πάρκο εκκίνησης
- Εξοπλισμός αθλήματος (καγιάκ, φουσκωτή βάρκα, κανό)
- Ασφαλτοστρωμένος δρόμος ικανοποιητικού πλάτους που εξασφαλίζει την πρόσβαση στο σημείο αναχώρησης. Στο σημείο αυτό, που προφανώς βρίσκεται κοντά στη θάλασσα ή στις όχθες κάποιας λίμνης ή ποταμού, θα πρέπει να δημιουργηθεί χώρος στάθμευσης. Συνήθως καταστήματα, ξενοδοχεία και ξενώνες υπάρχουν ήδη στην περιοχή εκκίνησης του ταξιδιού. Στην περίπτωση μεγάλων διαδρομών σε ποταμούς, τα σημεία αναχώρησης δεν πρέπει να απέχουν μεταξύ τους πάνω από 15 χιλ.
- Προαιρετικό μικρό υποβρύχιο σκάφος για εξερεύνηση βυθού. Για τις καταδύσεις είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας σχολής, με ειδικευμένους δασκάλους, που θα ενοικιάζει και τον απαραίτητο εξοπλισμό (στολές κατάδυσης, φιάλες οξυγόνου κτλ.). Ακόμη η λειτουργία ενός κέντρου πληροφόρησης όπου θα εκτίθενται χάρτες του βυθού και θα γίνονται προβολές slides.

γ.4) Πολιτιστικός τουρισμός σε συνδυασμό με οικοτουριστικές δραστηριότητες

Οι εξυπηρετήσεις που αφορούν καταλύματα, καταστήματα ή μεταφορές δεν είναι παντού ίδιες, αλλά παρουσιάζουν διαφορές ανάλογα με την τοποθεσία (απομονωμένος ορεινός οικισμός, λιμάνι σε κάποιο νησί, κ.τ.λ.).

Οι διακοπές που περιλαμβάνουν χορό, γιόγκα ή αυτοσυγκέντρωση, συχνά, μπορούν να οργανωθούν σε μοναστήρια (εν λειτουργία ή εγκατελεμμένα) ή άλλα κτίρια ιστορικού ενδιαφέροντος. Απαιτείται η διαθεσιμότητα δασκάλου παραδοσιακών χορών.

Τα τουριστικά πακέτα που περιλαμβάνουν ζωγραφική ή φωτογραφία, συνήθως απαιτούν κάποια αίθουσα, όπου θα μπορούν να διοργανώνονται εκθέσεις με έργα τόσο των τοπικών καλλιτεχνών όσο και των τουριστών. Συχνά περιλαμβάνουν επίσης εκμάθηση παραδοσιακών χορών. Τα τουριστικά πακέτα που περιλαμβάνουν μαγειρική απαιτούν διαθεσιμότητα των ανάλογων εγκαταστάσεων, αλλά μπορούν να διοργανώνονται εκθέσεις

με έργα τόσο των τοπικών καλλιτεχνών όσο και των τουριστών. Απαιτείται η διαθεσιμότητα των ανάλογων εγκαταστάσεων, αλλά και των ανθρώπων που θα διδάξουν τις τοπικές συνταγές. Το φαγητό που ετοιμάζεται, καταναλώνεται από το γκρουπ των επισκεπτών. Συχνά περιλαμβάνουν επίσης εκμάθηση παραδοσιακών τεχνών.

δ) Οργανωτικά χαρακτηριστικά των κυριότερων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων

- Περιήγηση
- Περιήγηση με μοτοσικλέτα σε ορεινές περιοχές
- Περιηγήσεις εκτός δρόμου
- Ταξίδια παρατήρησης πουλιών
- Περιήγηση συνδεδεμένη με την παρατήρηση γλωρίδας
- Σαφάρι
- Περιηγήσεις σε λίμνη ή θάλασσα με φουσκωτό σκάφος
- Περιηγήσεις με πολιτιστικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο

ε) Οικοτουρισμός και περιβάλλον

Η δύναμη συμβολή του οικοτουρισμού στην προστασία του περιβάλλοντος ή στον έλεγχο και την αποφυγή αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων δεν εξαρτάται και δεν πραγματοποιείται μόνο από προγράμματα και σωστές πρακτικές οικοτουριστικής ανάπτυξης *per se*, αλλά απαιτεί και συναρτάται με ορισμένες προϋποθέσεις και ευρύτερα πλαίσια σχεδιασμού και αναπτυξιακών παραγόντων όπως:

- Ύπαρξη ολοκληρωμένων και ευρύτερα αποδεκτών μέτρων και κατευθύνσεων δράσης, που συναρτώνται με συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις, μέτρα χωροταξικού σχεδιασμού (π.χ. χρήσεις γης), διεργασίες περιβαλλοντικής διαχείρισης και διαδικασίες ενημέρωσης, πληροφόρησης και μάρκετινγκ.
- Προαγωγή της γνώσης και επιμόρφωσης τόσο του επισκέπτη – τουρίστα (κυρίως πριν την αναχώρησή του) όσο και των ντόπιων κατοίκων και των απασχολούμενων στον τουρισμό, με διεργασίες πληροφόρησης, ενημέρωσης

και εκπαίδευσης τέτοιες, που διαμορφώνουν ένα «στυλ ζωής» και συμπεριφοράς και που παράλληλα συμβάλλουν στον «εξανθρωπισμό του ταξιδιού» και στο σεβασμό του περιβάλλοντος.

- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου για την καλύτερη δυνατή χωρική και χρονική κατανομή των τουριστών, σε συνάρτηση με επιλεκτικά μέτρα μάρκετινγκ για προσέλκυση ορισμένων τύπων τουριστών.

Κυριότεροι παράγοντες που συζητούνται και εξετάζονται ως συντελεστές μιας αποδοτικής συμβολής στη σχέση οικοτουρισμού – περιβάλλοντος θεωρούνται:

- Οι συντονισμένες ενέργειες των αρμόδιων φορέων τουρισμού, προς την κατεύθυνση μιας σωστής διασύνδεσης και οικοτουρισμού με άλλους τύπους ή προϊόντα τουρισμού, και κυρίως ένταξης τοπικών κοινοτήτων και οργανώσεων (οικολογικών / περιβαλλοντικών, πολιτιστικών) στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
- Η ορθολογική διαχείριση της φυσικής κληρονομιάς ή των περιβαλλοντικών (φυσικών και πολιτιστικών) πόρων· διαχείριση που απαιτεί συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και καλύπτει την προστασία – αναβάθμιση των πόρων αλλά και τη σωστή ερμηνεία – προβολή της σημασίας τους.
- Η θετική ανταπόκριση και ένταξη της τουριστικής βιομηχανίας (επιχειρήσεις) στις δραστηριότητες οικοτουρισμού, η οποία ακολουθεί και προσαρμόζεται στις περιβαλλοντικές πολιτικές του δημοσίου, ενώ παράλληλα ασκεί περιβαλλοντικούς ελέγχους στα προϊόντα που αναπτύσσει και διαθέτει.

Σχετικά με τον τελευταίο παράγοντα, οι δεσμεύσεις και η ανάληψη υποχρεώσεων των επιχειρήσεων σχετικά με το περιβάλλον επιβάλλει μέτρα και δράσεις που καλύπτουν ενέργειες όπως:

i) Συμμόρφωση με το πνεύμα και τους κανονισμούς της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, καθώς και συμμετοχή / συνεργασία με αρμόδιους φορείς στη διαμόρφωση και εφαρμογή περιβαλλοντικών ρυθμίσεων.

ii) Λήψη μέτρων αποφυγής αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων στα προγραμματιζόμενα αναπτυξιακά έργα ή μέτρων μείωσης των υφιστάμενων αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων .

iii) Ανάπτυξη εναρμονισμένων στο περιβάλλον τουριστικών προϊόντων σε συνάρτηση με ορθολογική χρήση των πόρων και ενίσχυση / προαγωγή περιβαλλοντικά φιλικών εισροών και εξοπλισμό.

iv) Ενθάρρυνση της κατανόησης περιβαλλοντικών ζητημάτων και φιλικής στο περιβάλλον συμπεριφοράς από μέρους των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις αλλά και των τουριστών / πελατών καθώς και των κοινοτήτων όπου λειτουργούν οι επιχειρήσεις.

Με έμφαση στην οικονομική διάσταση της σχέσης περιβάλλοντος (ή περιβαλλοντικών πόρων) και τουρισμού γενικά ή του οικοτουρισμού ειδικότερα, ορισμένοι αναλυτές (Willis) θεωρούν αναγκαία τη δημιουργία αγοράς για μη εμπορεύσιμα προϊόντα ή δημόσια αγαθά, τα οποία προοδευτικά σπανίζουν λόγω της αυξανόμενης και συχνά μη ελεγχόμενης ζήτησης. Τούτο σημαίνει την επιβολή νομισματικών μέτρων ή τον καθορισμό ορισμένης αξίας και τιμής χρήσης σε αυτά τα μη εμπορεύσιμα στοιχεία του τουριστικού προϊόντος μιας αξίας που επηρεάζει και την τουριστική χρήση τους. Το βασικό επιχείρημα που διατυπώνεται είναι ότι με την χρέωση του καταναλωτή ή την επιβολή ορισμένης δαπάνης για χρήση φυσικών πόρων έλξης, απλώς αναγνωρίζεται ότι τέτοιοι πόροι δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως πόροι ελεύθερης ή ανοικτής προσπέλασης σε ένα περιβάλλον που υφίσταται αυξανόμενες πιέσεις από μεγάλο αριθμό τουριστών. Μια τέτοια τιμολόγηση συμβάλλει ταυτόχρονα και στον έλεγχο του αριθμού των τουριστών και στη συγκέντρωση επαρκών κονδυλίων (funds), που βοηθούν στη διαχείριση και την προστασία των φυσικών περιοχών. Όπως επισημαίνεται, «τα καλά οικονομικά είναι και καλή οικολογία».

2. α) Οικοτουριστικός σχεδιασμός – Βασικά Στοιχεία

Ένα σύστημα σχεδιασμού αποτελείται από ορισμένα στοιχεία και βασικές λειτουργίες και διακρίνεται από ορισμένες αναπτυξιακές αρχές. Τα τρία βασικά στοιχεία σχεδιασμού που διευκολύνουν ή συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη αντιστοιχούν ή καλύπτουν, σύμφωνα με τους Healey και Williams, τρεις βασικές λειτουργίες:

- Τη λειτουργία διαμόρφωσης ενός σχεδίου / προγράμματος, που εκφράζει στρατηγικές, αρχές, στόχους, πολιτικές για τη χωρική οργάνωση δραστηριοτήτων, χρήσεων γης, οικιστικό δίκτυο κ.λπ.

- Την αναπτυξιακή λειτουργία, που αναφέρεται στην προαγωγή / ενίσχυση (κίνητρα) ή στη ρύθμιση (νομοθετικό πλαίσιο) αναπτυξιακών δραστηριοτήτων δικτύων υποδομής κ.λπ.
- Τη ρυθμιστική / διακανονιστική και διαχειριστική λειτουργία, που αναφέρεται στον έλεγχο / λειτουργία θέσης και μορφής διαφόρων δραστηριοτήτων (κατασκευές, κατοικία κ.λπ.).

β) Η διαδικασία Οικοτουριστικού Σχεδιασμού

Η διαδικασία οικοτουριστικού σχεδιασμού δεν διαφέρει σημαντικά από τις διαδικασίες άλλων μορφών τουρισμού ή από αυτή του τουριστικού σχεδιασμού γενικά. Εκείνο που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή είναι, αφενός, η ανάλυση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών πόρων και η επιλογή περιοχών οικοτουρισμού και, αφετέρου, η σωστή διασύνδεση και ένταξη των τοπικών κοινοτήτων στην αναπτυξιακή διαδικασία του οικοτουρισμού. Μία συνολική εικόνα της διαδικασίας οικοτουριστικού σχεδιασμού παρουσιάζεται παρακάτω και σχετικά επισημαίνεται η αναγκαιότητα διασύνδεσης της εν λόγω διαδικασίας με αυτή του τουριστικού σχεδιασμού.

γ) Ανάλυση πόρων και καταγραφή δυνάμει περιοχών Οικοτουρισμού

Στη διαδικασία οικοτουριστικού σχεδιασμού η ανάλυση και η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών πόρων πρέπει να στοχεύει και συναρτάται με μια σωστή διασκόπηση των χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων των πόρων, από τη μία, και με τη διακρίβωση και τον εντοπισμό της σχέσης των πόρων με την τουριστική κατανάλωση ή τη συμβατότητά τους με ορισμένες τουριστικές δραστηριότητες, από την άλλη. Μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να καλύπτει τις ακόλουθες φάσεις:

Φάση Α: Ανάλυση πόρων και συναφών δραστηριοτήτων. Στη φάση αυτή αναλύονται αφενός οι περιβαλλοντικοί πόροι οικοτουρισμού (φυσικοί κυρίως, αλλά και πολιτικοί), στα πλαίσια ολόκληρου του πλέγματος των πόρων τουριστικής έλξης και κατανάλωσης, αφετέρου οι υφιστάμενες αλλά και οι μελλοντικές ή δυνάμει τουριστικές δραστηριότητες που συναρτώνται με τους πόρους.

Φάση Β: Αξιολόγηση / προσδιορισμός / κατάταξη πόρων και δυνάμει επιπτώσεων. Στη δεύτερη φάση διαπιστώνονται και προσδιορίζονται αφενός οι κύριες παράμετροι διαφοροποίησης και οι κατηγορίες κατάταξης των πόρων, αφετέρου οριοθετούνται οι δυνάμει εντάσεις από τις πιέσεις / φορτώσεις που προκαλούνται σε κάθε κατηγορία πόρων λόγω των διαφόρων δραστηριοτήτων. Στην πρώτη περίπτωση, κύριες παράμετροι διαφοροποίησης και κατάταξης θεωρούνται: i) ο βαθμός «ευπάθειας» κάθε πόρου ή πλέγματος ομοειδών πόρων, ii) οι διάφορες διαβαθμίσεις / κλίμακες της ανάγκης προστασίας των πόρων σύμφωνα με τους βαθμούς ευπάθειας και iii) η καταλληλότητα των πόρων για οικοτουρισμό ή για διάφορες δραστηριότητες οικοτουρισμού.

Φάση Γ: Διαπιστώσεις / προσδιορισμός κυρίων παραμέτρων (προβλημάτων) ανάπτυξης και διαμόρφωσης πολιτικών. Στη φάση αυτή προσδιορίζονται για κάθε κατηγορία πόρου: i) το μέγεθος των προκαλούμενων αντιθέσεων / συγκρούσεων – υφιστάμενων ή μελλοντικών – από συγκεκριμένες δραστηριότητες, ii) το μέγεθος των οικολογικών ρίσκων ή κινδύνων – και οι ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις, iii) οι επιβαλλόμενοι και αναγκαίοι περιορισμοί από οικολογικής πλευράς και σε συνάρτηση με την προηγούμενη παράμετρο και iv) το αναγκαίο πλαίσιο δράσης ως προς τους τρόπους παρέμβασης και τις διαδικασίες διαχείρισης των πόρων στις περιοχές οικοτουρισμού.

Οι πόροι του οικοτουρισμού είναι κατεξοχήν περιβαλλοντικοί πόροι και αφορούν κυρίως το φυσικό περιβάλλον, αν και συνεκτιμώνται και ορισμένοι ανθρωπογενείς / πολιτιστικοί πόροι ή θέλγητρα πολιτιστικής κληρονομιάς που εντάσσονται στις περιοχές οικοτουρισμού. Η ανάλυση και καταγραφή των περιβαλλοντικών πόρων οικοτουρισμού εστιάζεται σε διαβαθμίσεις των χαρακτηριστικών στοιχείων και ιδιοτήτων των περιβαλλοντικών πόρων, που αναφέρονται στη «μοναδικότητα», τις πραγματοποιούμενες μεταβολές (ή «μετασχηματισμό») και την ικανότητα «αντίστασης» των πόρων, σε συνδυασμό με διακριβώσεις της «βιολογικής σημασίας» τους. Ειδικότερα διευκρινίζονται τα ακόλουθα:

- Η μοναδικότητα προσδιορίζεται από την συχνότητα ύπαρξης και εμφάνισης ενός φυσικού περιβαλλοντικού πόρου στην εξεταζόμενη περιοχή, καθώς και από τη χωρική διαφοροποίησή του.
- Ο μετασχηματισμός δείχνει την έκταση των μεταβολών ή αλλαγών που έχουν έλθει στους πόρους σε σχέση με την αρχική τους κατάσταση.
- Η αντίσταση ενός περιβαλλοντικού πόρου και των χαρακτηριστικών στοιχείων που αναφέρεται στην ικανότητα αντοχής που παρουσιάζει, στο βαθμό που μπορεί να αντισταθεί επιτυχώς στις διάφορες πιέσεις ή αρνητικές επιδράσεις. Δείχνει επίσης την ικανότητα να «αυτοανανεωθεί» ή να επανέλθει στην αρχική του κατάσταση ή να «συνυπάρξει» με τις διαμορφούμενες αναπτυξιακές καταστάσεις.
- Η βιολογική σημασία ενός περιβαλλοντικού πόρου και των χαρακτηριστικών του στοιχείων αποκαλύπτεται ή υποδεικνύεται από τον ενεργό ρόλο που ασκεί στη διατήρηση της οικολογικής διαδικασίας ή στη στήριξη και λειτουργία των πόρων του οικοσυστήματος.

3. α) Προβλήματα οικοτουριστικής διαχείρισης

Υπάρχουν δυο κύριες κατηγορίες ή τύποι προβλημάτων διαχείρισης (management problems) της οικοτουριστικής ανάπτυξης που πρέπει να αντιμετωπιστούν στο σχεδιασμό:

- Κοινωνικά προβλήματα, τα οποία αναφέρονται στις διάφορες αντιθέσεις και στους ανταγωνισμούς μεταξύ τουριστών και ντόπιων κατοίκων, καθώς και

μεταξύ ορισμένων ομάδων τουριστών, λόγω των διαφορετικών απαιτήσεων που αυτοί έχουν και της διαφορετικής συμπεριφοράς τους.

- Οικολογικά προβλήματα, τα οποία αναφέρονται στην υποβάθμιση ή καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος (χλωρίδας και πανίδας), κυρίως σε ευαίσθητες περιοχές, λόγω ανεξέλεγκτων δραστηριοτήτων (π.χ. πεζοπορία / ποδοπατήσεις) σε σημεία προσπέλασης / στάθμευσης ή σε περιοχές κατασκήνωσης, που επιφέρουν απώλεια βλάστησης, εδαφική διάβρωση κ.τ.λ.
- Μια άλλη κατηγορία, εξίσου σημαντική αφορά προβλήματα διοίκησης, ιδρυμάτων και θεσμών, προβλήματα που αναφέρονται σε ζητήματα σχεδιασμού, χρηματοδότησης, εργατικού δυναμικού και νομοθετικών εργαλείων (ανεπάρκεια ή ελλείψεις). Εδώ γενικά θα συμφωνούσαμε με τις θέσεις και τα επιχειρήματα ορισμένων αναλυτών (O'Brien) που υποστηρίζουν ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα, είναι κατεξοχήν πολιτικά. Οι τεχνικές διευθετήσεις και οι σχετικοί κανονισμοί ακολουθούν, εφόσον τα περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως διαπιστώνονται, απαιτούν πρωτίστως αποφάσεις και δράσεις που εξαρτώνται από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις, ανταγωνισμούς και διεργασίες μεταξύ διαφόρων δημοσίων και ιδιωτικών φορέων, οργανισμών και επιχειρήσεων.

β) Στρατηγική οικότουριστικής διαχείρισης

Για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των ζητημάτων διαχείρισης στη διαδικασία οικότουριστικού σχεδιασμού, είναι αναγκαίες ορισμένες προϋποθέσεις.

- Απόκτηση και διαμόρφωση αξιόπιστων πληροφοριών που θα αποτελούν τη βάση συγκρότησης προγραμμάτων διαχείρισης αλλά και αναπτυξιακών σχεδίων οικότουρισμού. Πρόκειται για θεμελιώδη ανάγκη στο σχεδιασμό της διαχείρισης, των περιοχών οικότουρισμού εφόσον στηρίζουν τις προσπάθειες των φορέων διαχείρισης ως προς τα εξής: i) να διακριβώσουν και να εντοπίσουν υπάρχουσες δυνάμει αντιθέσεις / συγκρούσεις στη χρήση των πόρων, ii) να προσδιορίσουν τους στόχους διαχείρισης και να υπολογίσουν το κόστος και όφελος, και iii) να προσδιορίσουν τις χωρικές διαστάσεις

(εθνικο/περιφερειακο/τοπικό επίπεδο) προγραμμάτων διαχείρισης ή αναπτυξιακών σχεδίων οικότουρισμού.

- επιστημονικά δόκιμες μέθοδοι εκτίμησης και υπολογισμού οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής αξίας των πόρων οικότουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές. Αντί μιας ενιαίας προσέγγισης, ίδιας για όλες τις περιοχές, επιβάλλεται η διαφοροποίηση και ο προσδιορισμός διαφόρων επιπέδων ή βαθμών αξιών, κάτι που θα συμβάλλει στη διαμόρφωση επιμέρους και διαφοροποιημένων, από περιοχή σε περιοχή, προγραμμάτων και μέτρων διαχείρισης.
- Πλήρης κατανόηση των αναγκών για διατήρηση των προστατευόμενων περιοχών και διαφύλαξη της «άγριας ζωής», δηλαδή της πανίδας και χλωρίδας τους. Πρόκειται για ανάγκες που συναρτώνται με τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών πόρων αλλά και χρηστών. Μια τέτοια κατανόηση εξαρτάται από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία και τις ειδικές διασκοπήσεις (π.χ. ως προς τρόπους διακίνησης και τις ασκούμενες δραστηριότητες των επισκεπτών).

Ένα ενιαίο ή στρατηγικό σχέδιο οικότουριστικής διαχείρισης θα πρέπει να βασίζεται σε μια σειρά αλληλεξαρτώμενων μέτρων πολιτικής και να έχει ως κύριο στόχο το σεβασμό των περιβαλλοντικών αξιών. Τα εν λόγω μέτρα πολιτικής θα πρέπει να είναι βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα και να εντάσσονται στις εξής κατηγορίες: Μέτρα διαχείρισης του δικτύου οικότουριστικών περιοχών, μέτρα για τη διαχρονική κατανομή της ζήτησης στο δίκτυο των οικότουριστικών περιοχών, πλέγμα μέτρων που συναρτώνται ή συνδυάζονται και συντονίζονται με τα μέτρα άλλων τομέων ή δραστηριοτήτων που ασκούν ορισμένοι φορείς και τέλος μέτρα περιβαλλοντικής επιμόρφωσης και σχετικής πληροφόρησης που βοηθούν στη σωστή συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών κινδύνων και αξιών.

γ) Προσεγγίσεις και πρακτικές μάρκετινγκ στον οικότουρισμό

Το μάρκετινγκ γενικά προσεγγίζεται ως μια διαχειριστική λειτουργία που οργανώνει και κατευθύνει τις επιχειρησιακές δραστηριότητες διαφόρων φορέων,

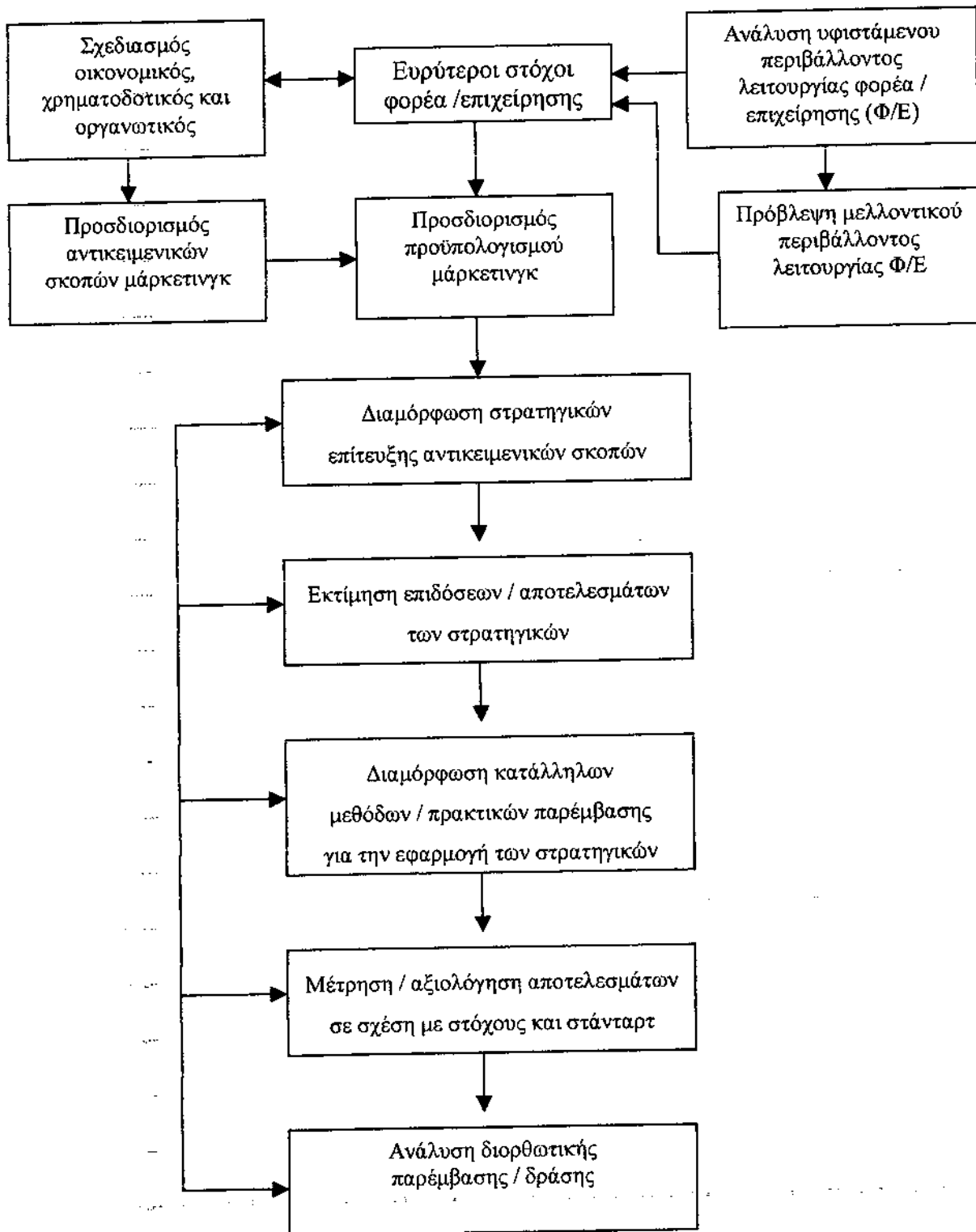
επιδιώκοντας: i) τη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής ζήτησης για συγκεκριμένα προϊόντα που προωθούνται, και κυρίως ii) την προώθηση / πώληση τέτοιων προϊόντων στον πελάτη / χρήστη για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.

Στον τουρισμό το μάρκετινγκ θεωρείται με συστηματική και συντονισμένη διαμόρφωση και εφαρμογή επιχειρησιακής πολιτικής από τουριστικούς φορείς, δημόσιους ή ιδιωτικούς, σε τοπικό / περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

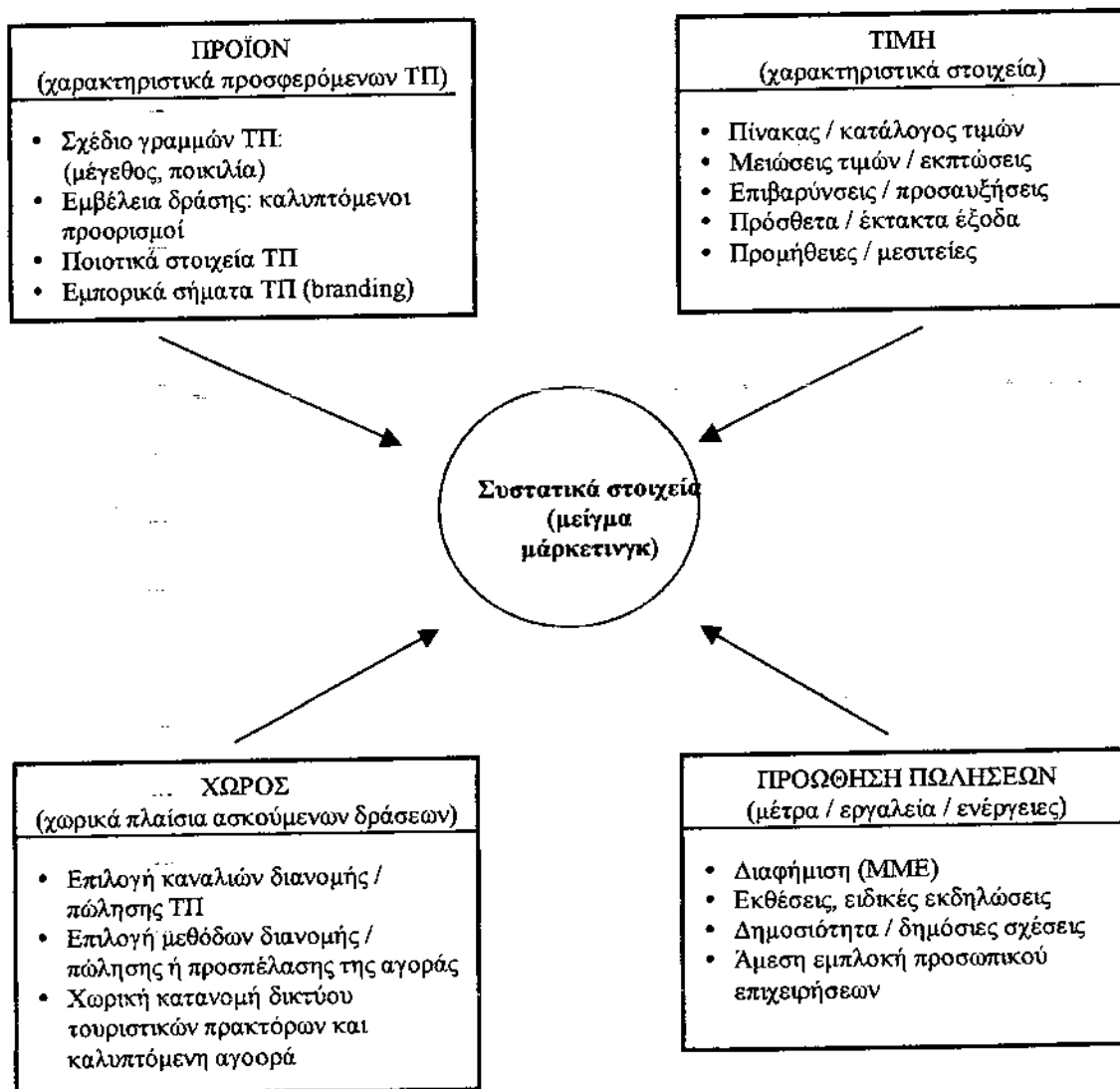
Δύο σχετικά πρόσφατες μελέτες στον τουρισμό, που περιλαμβάνουν μια ευρύτατη ανάλυση διαφόρων παραμέτρων και εφαρμογών, είναι αυτές του Middleton και των Holloway και Robinson. Στην πρώτη μελέτη, πέρα από την ανάλυση εννοιών, αρχών και στόχων του τουριστικού μάρκετινγκ, παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα που εφαρμόστηκαν από διάφορους φορείς της τουριστικής βιομηχανίας. Από τη δεύτερη μελέτη αναφέρονται επιλεκτικά δύο παράμετροι πολύ σημαντικοί για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του οικοτουριστικού μάρκετινγκ.

Η πρώτη παράμετρος αφορά τη συγκρότηση ενός σχεδίου μάρκετινγκ, ενός σχεδίου που περιλαμβάνει τις κύριες διαδικασίες και δράσεις υλοποίησης και παρουσιάζεται ως εξής:

Η δεύτερη παράμετρος αναφέρεται στην έννοια «μείγμα μάρκετινγκ», σε τέσσερα βασικά συστατικά στοιχεία του μάρκετινγκ, τα οποία θεωρούνται τα κύρια εργαλεία που χρησιμοποιεί ένας φορέας ή μια επιχείρηση για την προώθηση των στόχων της στις αγορές. Τα εν λόγω στοιχεία παρουσιάζονται παρακάτω, είναι αλληλεξαρτώμενα και με ποικίλο βαθμό αλληλοεπηρεασμού.

Η ευρύτητα και η ποικιλία των γραμμών προϊόντων που προσφέρει μια επιχείρηση επηρεάζει κατά διαφορετικό τρόπο τα υπόλοιπα τρία στοιχεία του μείγματος μάρκετινγκ.

Διαφορετικά προϊόντα έχουν στόχο διαφορετικά τμήματα της αγοράς και απαιτούν διαφορετικά μέτρα προώθησης πωλήσεων ή διαφορετικές στρατηγικές διαφήμισης.

δ) Κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Γενικά, λόγω του περιορισμένου αριθμού επισκεπτών, ο οικοτουρισμός δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της «εισβολής», που είναι ιδιαίτερα έντονα στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού και τα οποία αποβαίνουν εις βάρος, αφενός, των κατοίκων, που συνήθως αντιτίθενται στον προσανατολισμό της τοπικής προσφοράς αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των ευπόρων επισκεπτών και, αφετέρου, των επισκεπτών που χάνουν τη δυνατότητα επαφής με την τοπική κοινωνία και κουλτούρα. Επαφή που κανονικά προωθείται από τον τουρισμό και περιορίζονται ουσιαστικά στο να ζουν κατά τον ίδιο τρόπο που ζούσαν στην πατρίδα τους, με μόνες ίσως διαφορές το χαμηλότερο επίπεδο τιμών, το θερμότερο κλίμα και την απουσία ευθυνών και άγχους.

Στην περίπτωση του οικοτουρισμού θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι έχουν κοινό ενδιαφέρον για την περιοχή και φροντίζουν για τη διατήρηση των τοπικών χαρακτηριστικών (φυσική ομορφιά, ησυχία κτλ.).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό το οποίο είναι βαθιά συνδεδεμένο με το μαζικό τουρισμό, είναι το αίσθημα ανασφάλειας που νοιώθουν οι επισκέπτες κατά την διάρκεια των διακοπών τους σ' έναν τόπο του οποίου αγνοούν τη γλώσσα, τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και τις λεπτομέρειες εκείνες που συνιστούν τον τρόπο ζωής των κατοίκων του.

Ο οικοτουρισμός όμως επειδή πάντα περιλαμβάνει περιηγήσεις με ντόπιο ξεναγό, μειώνει το αίσθημα ανασφάλειας και την επιφυλακτικότητα των συμμετεχόντων και επιτρέπει την κατανόηση από μέρους τους του τοπικού τρόπου ζωής.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού εμπεριέχει την ροή κεφαλαίου από τις μεγάλες πόλεις προς τις μικρές κοινότητες και την επένδυσή του σε καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα και υπηρεσίες ξενάγησης. Η ροή αυτή, με την ασυνήθιστη για την εποχή της κατεύθυνση, βοηθά στον περιορισμό της τάσης εγκατάλειψης των «προβληματικών» περιοχών από τους κατοίκους τους ενώ παράλληλα δημιουργεί τις κατάλληλες οικονομικές και τοπικές κοινωνίες.

ΜΕΡΟΣ Β'

Για την μετατροπή των εγκαταλελειμμένων, ιδιαίτερα των ορεινών χωριών, σε βιώσιμους οικισμούς, απαιτείται η σταθερή εισροή τουριστικού εισοδήματος, ακόμα και εκτός περιόδου αιχμής που μπορεί να εξασφαλισθεί με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπως το αλπικό σκι, οι περίπατοι σε περιοχές χαμηλού υψομέτρου πλούσιες σε βλάστηση και σε πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι συχνά ένα μεγάλο ποσοστό της τουριστικής δαπάνης που σχετίζεται με τις οικοτουριστικές δραστηριότητες καταλήγει σε τουριστικούς πράκτορες και φυσικά ζουν και εργάζονται στις μεγάλες πόλεις.

I. Η αναπτυξιακή δυναμική του τουρισμού και του οικοτουρισμού

Η τουριστική ανάπτυξη θεωρείται και πρέπει να προσεγγίζεται ως μια δυναμική διαδικασία που πραγματοποιείται σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο, διαχρονικά, περιβάλλον. Πρόκειται για ένα περιβάλλον που συγκροτείται και διαμορφώνεται από ένα μείγμα και ένα συνδυασμό ορισμένων μεταβλητών παραμέτρων, όπως πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών-πολιτιστικών και περιβαλλοντικών, σε διάφορα γεωγραφικά ή χωρικά επίπεδα.

Οι σημαντικές αλλαγές που έχουν επέλθει και διαπιστωθεί στον τουρισμό τα τελευταία χρόνια, και αναμένεται να συνεχιστούν δυναμικότερα στο μέλλον, αναφέρονται σε ορισμένους παράγοντες όπως:

- Η ταξιδιωτική συμπεριφορά και τα χαρακτηριστικά της ζήτησης που παρουσιάζονται πιο διευρυμένα, έτσι εμφανίζεται μεγαλύτερη διαφοροποίηση των αναγκών και απαιτήσεων των τουριστών για εξατομικευμένες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, και ειδικότερα μεγαλύτερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.
- Η ποιότητα των πόρων και η αειφορική ανάπτυξη της προσφοράς, όπως φαίνεται από τις πρωτοβουλίες και πρακτικές τουριστικής ανάπτυξης που αναλαμβάνονται παγκοσμίως από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και επιδιώκουν συνεκτίμηση και εξισορρόπηση φυσικών, πολιτιστικών και οικονομικών παραμέτρων.
- Η αυτοτέλεια και ο ιδιάζων χαρακτήρας των τουριστικών προορισμών που αναφέρεται στις προσπάθειες και επιδιώξεις των διαφόρων χωρών να διαμορφώσουν, λόγω του παγκόσμιου ανταγωνισμού, ευδιάκριτα και αυθεντικά προϊόντα (προβάλλοντας με εμπορικά σήματα τις ιδιαιτερότητες ιδιομορφίες και χαρακτηριστικά τους) για να διαφοροποιηθούν από αυτά άλλων χωρών.
- Η ανάπτυξη της τεχνολογίας των πληροφοριών / επικοινωνιών και του ηλεκτρονικού εμπορίου, που προσφέρει πλεονεκτήματα και στις επιχειρήσεις (διευκολύνοντας συναλλαγές και προσπέλαση σε γνώσεις και κεφάλαια) και στους καταναλωτές / τουρίστες (αυξάνοντας τη διαφάνεια της αγοράς και το εύρος των επιλογών).

- Η αναπτυξιακή δυναμική, στην τουριστική βιομηχανία, μεγάλων συγκροτημάτων / επιχειρήσεων, με συγχωνεύσεις, αγορές, εταιρικές ή συ λογικές σχέσεις, καθώς και επιταχύνσεις δοκιμών αλλαγών μέσω επενδυτικών και διαχειριστικών μέτρων.

II. Ιδιότητες και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού

Υπάρχουν διάφορα και ποικίλα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού που έχουν διαπιστωθεί και διατυπωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Επιλεκτικά και συνοπτικά θα διαγράψουμε τις ακόλουθες ιδιότητες και χαρακτηριστικά που έχουν διατυπωθεί διαχρονικά.

Ορισμένοι μελετητές (Cater & Lowman) θεωρούν ότι ο οικοτουρισμός είναι ταξίδια σε διάφορες περιοχές του κόσμου ή μιας συγκεκριμένης χώρας, τα οποία έχουν στόχο τη γνωριμία και την απόλαυση της μεγάλης ποικιλίας της φυσικής ζωής καθώς και της ντόπιας ανθρώπινης κουλτούρας χωρίς να προκαλούνται αρνητικές επιπτώσεις (βλάβες ή ζημιές) και στα δύο αυτά στοιχεία.

Ο Orams, αναλύοντας τις επιθυμητές αναπτυξιακές μορφές οικοτουρισμού, αναφέρεται σε «υπεύθυνα ταξίδια και διακοπές», δίνοντας έμφαση στην υπευθυνότητα των συμμετεχόντων σε οικοτουριστικές δραστηριότητες και στη συμβολή τους αφενός στην προστασία / διατήρηση του περιβάλλοντος (φυσικών και ανθρωπογενών πόρων) και αφετέρου στην ενίσχυση / ενδυνάμωση της ευημερίας και ανάπτυξης του τοπικού πληθυσμού υποδοχής.

Ένας συνδυασμός των δύο παραπάνω απόψεων είναι η προσέγγιση του Wight, που θεωρεί τον οικοτουρισμό μία άκρως ενημερωτική, διαφωτιστική αλλά και απολαυστική εμπειρία «φυσικού ταξιδιού» (nature travel) ενός ταξιδιού με αναπτυξιακή συμβολή στην προστασία των οικοσυστημάτων και παράλληλα στο σεβασμό και την ακεραιότητα των πολιτιστικών χαρακτηριστικών, καθώς και στην οικονομική ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων.

Στο πλαίσιο της ευρύτερης εξέτασης της σχέσης οικολογίας – τουρισμού, ορισμένοι ερευνητές (Farrel & Runyan) θεωρούν τον οικοτουρισμό έναν τύπο ανάπτυξης που

ενσωματώνει και ταυτόχρονα προσδιορίζεται από τρία βασικά και αλληλένδετα χαρακτηριστικά:

- Οικολογικά: προστασία και ανάδειξη φυσικών περιβαλλοντικών πόρων
- Πολιτιστικά: εναρμονισμός τουριστικών δραστηριοτήτων με πολιτισμικές καταστάσεις, συνθήκες και δρώμενα στους χώρους υποδοχής
- Κοινωνικο-οικονομικά: ορθολογική ένταξη ή ταιριαστή συμμετοχή τοπικού πληθυσμού στα δρώμενα (λήψη αποφάσεων, οικονομικά οφέλη κ.λ.π.)

Τέλος, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο του εναλλακτικού τουρισμού, στον οποίο εντάσσεται, ο οικοτουρισμός χαρακτηρίζεται από άλλους μελετητές (Millinan, Butler) ως ένας τύπος ανάπτυξης εναλλακτικός των μεγάλων αριθμών (μαζικός τουρισμός), της ομοιογενοποίησης, της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της κοινωνικής αποξένωσης ή αλλοτρίωσης. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τα ταξίδια οικοτουρισμού προσεγγίζονται ως δραστηριότητες που προσφέρουν και συνεπάγονται σωστές επαφές, αμοιβαία κατανόηση και αλληλοσεβασμό μεταξύ τουριστών – επισκεπτών, ντόπιων κατοίκων και επιχειρήσεων. Πρόκειται για ένα πλέγμα σχέσεων που συμβάλλει στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτιστικών αγαθών.

III. Αρχές και στόχοι οικοτουριστικής ανάπτυξης

Από τις παραπάνω προσεγγίσεις των χαρακτηριστικών στοιχείων της οικοτουριστικής ανάπτυξης, ένα κοινό στοιχείο που προκύπτει και μπορεί να θεωρηθεί βασική αναπτυξιακή αρχή είναι ότι ο τουρισμός δεν πρέπει να διακυβεύει την αρτιότητα και ακεραιότητα των περιβαλλοντικών πόρων (φυσικών και πολιτιστικών) στους οποίους στηρίζεται, καθώς και ότι οι τουρίστες / καταναλωτές και οι τοπικές κοινότητες υποδοχής πρέπει να αποκομίζουν οφέλη από τις ασκούμενες δραστηριότητες.

Συγκεκριμένες οδηγίες και κατευθυντήριες αρχές βάσει των οποίων θα πρέπει να πραγματοποιείται η ανάπτυξη του οικοτουρισμού έχουν προταθεί από ορισμένους συγγραφείς στα πλαίσια είτε διεθνών συμποσίων για τον οικοτουρισμό και την προστασία φυσικών πόρων (Kusler, Moore) είτε διεθνών οργανισμών (Boo) και εταιρειών οικοτουρισμού (Lindberg & Hawkins). Επιλεκτικά αναφέρονται ορισμένες γενικές αρχές οικοτουριστικής ανάπτυξης που αναφέρει ο Wight, οι οποίες εντάσσονται σε ένα δεοντολογικό πλαίσιο ή μπορεί να θεωρηθούν λειτουργικοί όροι ανάπτυξης. Ειδικότερα, πρόκειται για συγκεκριμένους όρους και τρόπους ανάπτυξης των δραστηριοτήτων οικοτουρισμού, που ακολουθούν και προσαρμόζονται στους ακόλουθους κανόνες:

- Δεν υποβαθμίζουν τους πόρους και αναπτύσσονται με τρόπο περιβαλλοντικά σωστό, πράγμα που συνεπάγεται την ευρύτερη δυνατή αποδοχή των ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν τους πόρους και αναγνώριση των ορίων ανάπτυξής τους. Κάτι βέβαια που περιλαμβάνει και συνεπάγεται την ορθή διαχείρισή τους.
- Διαμορφώνουν και προσφέρουν μακροπρόθεσμα συγκεκριμένα οφέλη (οφέλη προστασίας της περιβαλλοντικής κληρονομιάς, επιστημονικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, οικονομικά) σε ό,τι αφορά το δυναμικό σε πόρους μιας χώρας, τις τοπικές κοινότητες και την τουριστική βιομηχανία.
- Προσφέρουν άμεσες ή απευθείας και συχνά πρωτόγνωρες εμπειρίες στους τουρίστες / επισκέπτες, επιμορφωτικές / διαφωτιστικές, αλλά και απολαυστικές.
- Παράγουν και ενθαρρύνουν την κατανόηση των εγγενών αξιών των περιβαλλοντικών πόρων, την ηθική υπευθυνότητα και τη σωστή συμπεριφορά,

καθώς και ορισμένες μορφές σύμπραξης / συνεργασίας μεταξύ διαφόρων ομάδων εμπλοκής και συμμετοχής στις δραστηριότητες οικότουρισμού.

Η σειρά των στόχων και αντικειμενικών σκοπών, παρακάτω, βασίζεται σε σχετικές προτάσεις (Ross & Wall) αλλά και ορισμένα σχέδια ανάπτυξης οικότουρισμού. Επίσης, οι συγκεκριμένοι στόχοι που αναφέρονται παρακάτω θα πρέπει να θεωρηθούν συνυφασμένοι ή αλληλεξαρτώμενοι, εφόσον η επιτυχία ή αποτυχία του ενός μπορεί να επηρεάσει την απόδοση των άλλων. Έτσι, μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του οικότουρισμού θα πρέπει να επιδιώκει την υλοποίηση των ακόλουθων αντικειμενικών σκοπών:

1. Παροχή οικονομικο-κοινωνικών ωφελειών στις τοπικές κοινότητες ή συμβολή στην αύξησή τους. Τα έσοδα από τον οικότουρισμό (συναλλαγματικές εισροές αλλοδαπών, δαπάνες ημεδαπών) αλλά και οι επενδυτικές εισροές (δημόσιες και ιδιωτικές) συμβάλλουν i) στην τοπική οικονομία (μείωση οικονομικών ανισοτήτων, αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης) και ii) στη βελτίωση τεχνικών και κοινωνικών – πολιτιστικών υποδομών και υπηρεσιών.

2. Προαγωγή της προστασίας και της αναβάθμισης φυσικών περιοχών, και γενικότερα των ποικίλων τοπικών περιβαλλοντικών πόρων (φυσικών και πολιτιστικών). Αυτό επιτυγχάνεται με τη συμβολή των τουριστικών εσόδων και των επενδυτικών δαπανών, αλλά και με την ενεργή συμμετοχή ορισμένων ομάδων (ντόπιων και επισκεπτών) και οργανισμών (δωρεές κ.λπ.).

3. Παροχή και εξασφάλιση υπηρεσιών – περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Πρόκειται για υποδομές, υπηρεσίες και σχετικά προγράμματα που πραγματοποιούνται σε ειδικές περιοχές οικότουρισμού με τη συμμετοχή τοπικών κοινοτήτων, οικολογικών οργανώσεων, σχολείων κ.λπ. και αποσκοπούν στην καλύτερη δυνατή συνειδητοποίηση και εκτίμηση της σημασίας των φυσικών πόρων, όπως επίσης και στην προαγωγή αμοιβαίας κατανόησης, εμπιστοσύνης και καλών σχέσεων μεταξύ των διαφόρων ομάδων ντόπιων και επισκεπτών.

4. Προαγωγή και παροχή εμπειριών υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες και τους ντόπιους κατοίκους. Βασική προϋπόθεση για να βιώσουν ή να αποκτήσουν τέτοιες εμπειρίες αποτελεί η υλοποίηση των προηγούμενων στόχων αλλά και γενικότερα η βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας ζωής σε ευρύτερο πλαίσιο.

5. Προαγωγή της περιβαλλοντικής διαχείρισης για την προστασία / ανάδειξη τοπικών περιβαλλοντικών αγαθών και πόρων. Η υλοποίηση ενός τέτοιου στόχου πραγματοποιείται μέσω αποτελεσματικών δημόσιων πολιτικών και δράσεων αλλά και μέσω ενεργειών προάσπισης και στήριξης από ντόπιους κατοίκους και τουρίστες, μια στήριξη που υποβοηθείται και γαλουχείται από τις θετικές εμπειρίες που αποκομίζουν αυτοί από τη σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον.

IV. Αίτια και κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης του οικοτουρισμού

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε όλες τις μορφές του και σε διάφορες χώρες φαίνεται να έχει καταπλήξει την ίδια την τουριστική βιομηχανία. Ενώ κάποτε, ο οικοτουρισμός θεωρείτο μια μικρή εξειδικευμένη αγορά που πρόσφερε συγκεκριμένες δραστηριότητες, τελευταία θεωρείται ως μια σημαντική και ευρύτερη αγορά προσφοράς φυσικών και πολιτιστικών προϊόντων. Τούτο διαπιστώνεται από το γεγονός ότι η ζήτηση για οικοτουρισμό δεν ικανοποιείται πια μόνο από μικρές και εξειδικευμένες εταιρείες ή γραφεία τουρισμού, αλλά και από μεγάλους Tour Operators.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού, που θεωρείται ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς του τουρισμού, εξηγείται ως έκφραση και αποτέλεσμα της αυξανόμενης περιβαλλοντικής και κοινωνικής ευαισθητοποίησης και συνειδητοποίησης σημαντικού μέρους του πληθυσμού στον αναπτυγμένο κόσμο, μιας συνειδητοποίησης των αρνητικών επιπτώσεων που έχει επιφέρει ο μαζικός τουρισμός, αλλά και της αξίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Η εμφάνιση και η δυναμική ανάπτυξη του οικοτουρισμού τα τελευταία δέκα με δεκαπέντε χρόνια μπορεί να αποδοθεί σε συγκεκριμένους παράγοντες. Ορισμένοι (Boo) θεωρούν την αναπτυξιακή διάσταση του οικοτουρισμού αποτέλεσμα της σύγκλισης δύο ανεξάρτητων τάσεων.

Η πρώτη τάση αφορά τον τομέα ή το πεδίο δράσης της περιβαλλοντικής προστασίας. Πρόκειται για μια τάση σύγκλισης και ολοκλήρωσης της περιβαλλοντικής προστασίας στο πλαίσιο της διαδικασίας οικονομικής ανάπτυξης, όπου εντάσσεται και ο

οικοτουρισμός. Οι σχετικές προσπάθειες επικεντρώνονται στην υλοποίηση αποτελεσματικών σχεδίων διαχείρισης των φυσικών περιοχών και πόρων, που προάγουν τη φυσική και οικονομική βιωσιμότητά τους. Σχέδια μέσω των οποίων: λαμβάνονται ειδικά, εθνικής κλίμακας μέτρα οικονομικής πολιτικής, που εστιάζονται στην προστασία μεγάλης φυσικής και οικονομικής αξίας περιοχών, αλλά και προωθούνται οικονομικά κίνητρα για τον τοπικό πληθυσμό, ώστε αυτός να προστατέψει και να διαχειριστεί σωστά τους φυσικούς πόρους της περιοχής του.

Η δεύτερη τάση που εμφανίζεται και πραγματοποιείται στην τουριστική βιομηχανία αφορά μια εντυπωσιακή και δυναμική μεταβολή της τουριστικής ζήτησης ή αγοράς προς την κατεύθυνση νέων μορφών διακοπών του πληθυσμού πολλών χωρών. Η νέα ζήτηση αφορά τουρίστες που επιθυμούν και επιδιώκουν να έχουν καλύτερη πληροφόρηση (μέσω εκπαίδευσης / επιμόρφωσης) για τον τόπο που επισκέπτονται, ώστε να είναι πιο δραστήριοι στον τόπο προορισμού. Η τουριστική βιομηχανία αναγνωρίζει και ανταποκρίνεται σε μια τέτοια αλλαγή της ζήτησης, που οφείλεται κυρίως στην πρωτοφανή αύξηση του ενδιαφέροντος, παγκοσμίως, για το περιβάλλον. Ενδιαφέρον των ανθρώπων γενικά ή των τουριστών ειδικότερα για τα σύνθετα ζητήματα προστασίας οικοσυστημάτων, τα απειλούμενα είδη και τις καταστροφές της πανίδας και χλωρίδας κ.λπ. Ακόμα και μεγάλες επιχειρήσεις ή Tour Operators αναγνωρίζουν τα οικολογικά ζητήματα ως συστατικό μέρος του ασκούμενου μάρκετινγκ, ζητήματα που αποκτούν με την πάροδο του χρόνου αυξανόμενη σημασία.

Ένα άθικτο και ελκυστικό περιβάλλον, ταυτόχρονα και συνιστά το βασικό πλαίσιο διαμόρφωσης, ανάπτυξης και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος και αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο του ίδιου του τουριστικού προϊόντος, η διαρκής ελκυστικότητα του οποίου αποτελεί προϋπόθεση για ευχάριστες διακοπές αλλά και για ευρύτερα οικονομικά οφέλη από την αυξανόμενη ζήτηση.

Μια ευρύτερα εδραιωμένη και γενικά αποδεκτή προσέγγιση των κύριων παραγόντων οικοτουριστικής ανάπτυξης και των μεταξύ τους σχέσεων δεν φαίνεται να προκύπτει από τα δεδομένα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Μία, ενδιαφέρουσα και πρόσφατη προσέγγιση (Ross & Wall) προσδιορίζει τρεις κύριους παράγοντες: i) προστατευόμενες φυσικές περιοχές, ii) τοπικός πληθυσμός, iii) μεγέθη τουρισμού.

Στην ανάλυσή τους, οι εν λόγω συγγραφείς εξετάζουν την αλληλεξάρτηση των παραγόντων και προτείνουν ορισμένα παραδείγματα δεικτών που εκφράζουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Οι δείκτες σχέσεων θεωρούνται μετρήσιμες μεταβλητές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποτυπώσουν διάφορες καταστάσεις και σχέσεις, όπως π.χ. σχέσεις συμβιωτικές ή ανταγωνιστικές μεταξύ ντόπιων κατοίκων και φυσικών πόρων. Επιλεκτικά αναφέρονται οι ακόλουθες κατηγορίες δεικτών:

- A. Δείκτες σχέσεων τοπικών κοινοτήτων- προστατευόμενων περιοχών
- A₁: βαθμοί εξάρτησης τοπικού πληθυσμού από φυσικούς πόρους
  - A₂: θέσεις / στάσεις ντόπιων κατοίκων ως προς τις προστατευόμενες περιοχές
  - A₃: έκταση (μεγέθη, τύποι) τοπικής συμμετοχής στην προστασία των περιοχών
  - A₄: είδη σχέσεων μεταξύ ντόπιων κατοίκων και απασχολούμενων στις περιοχές προστασίας
- B: Δείκτες συμβολής / ωφελειών του οικοτουρισμού
- B₁: μεγέθη τοπικής απασχόλησης και ντόπιων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
  - B₂: επίπεδα υποδομών και υπηρεσιών υγείας, καθώς και υποδομών / υπηρεσιών που προάγουν σχέσεις επικοινωνίας μεταξύ ντόπιων και τουριστών και συμβάλλουν στην περιβαλλοντική επιμόρφωση / εκπαίδευση και των δύο ομάδων (κέντρα πληροφοριών, μουσεία, οδηγοί κ.τλ.)
  - B₃: μεγέθη και ποιότητα δικτύων και υπηρεσιών σε μεταφορές, οδικά δίκτυα, επικοινωνίες ύδρευση κ.λπ.
  - B₄: μεγέθη εσόδων από τον οικοτουρισμό που διατίθενται και συμβάλλουν στην προστασία και την ακεραιότητα των φυσικών περιοχών.

Η αναπτυξιακή δυναμική μεταξύ των τριών παραγόντων, θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε κάθε παράγοντας να συμβάλλει θετικά στους άλλους. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η

ανάπτυξη θετικών ή αποτελεσματικών σχέσεων μεταξύ των τριών παραγόντων δεν έρχεται αυτόματα, και δύσκολα επιτυγχάνεται χωρίς την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών και ειδικότερα χωρίς την ύπαρξη ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης.

V. Οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του οικότουρισμού

Ως προς τις επιπτώσεις του οικότουρισμού, θα αναφερθούν επιλεκτικά και συνοπτικά ορισμένες κοινωνικο-οικονομικές αναπτυξιακές διαστάσεις της παραμέτρου οφέλους και κόστους που προκαλεί ο οικότουρισμός.

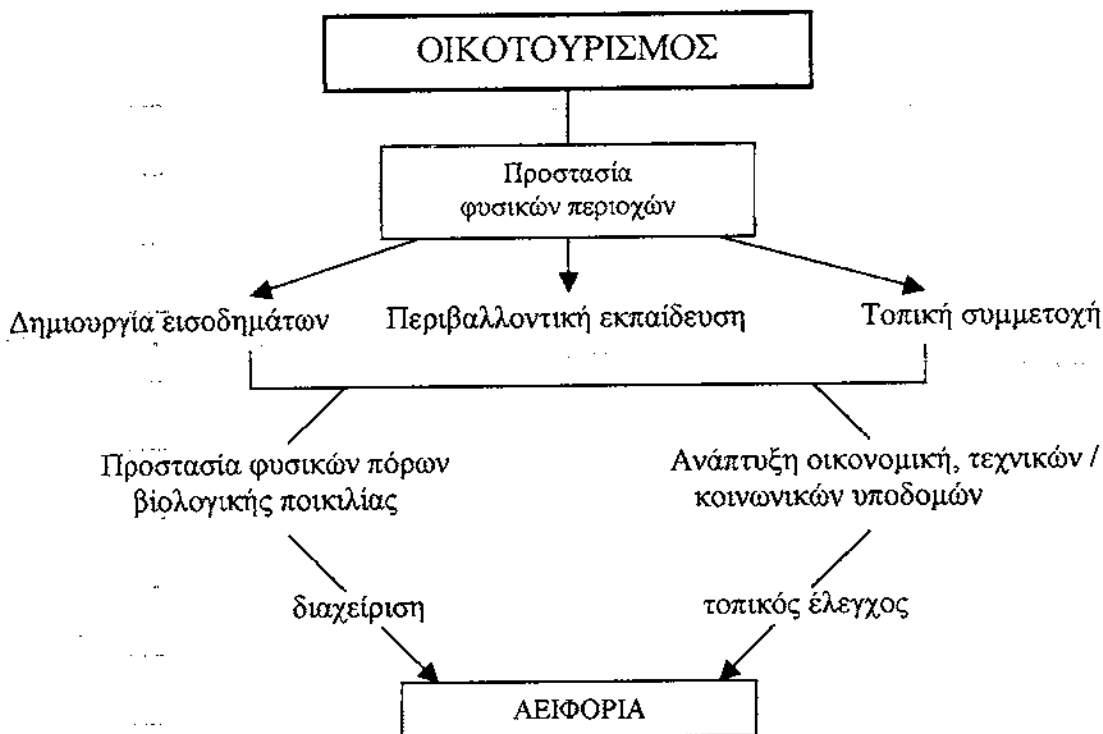
Υπάρχουν διάφορες απόψεις και προσεγγίσεις ως προς το όφελος και το κόστος που προκαλεί η ανάπτυξη του οικότουρισμού. Η οικονομική διάσταση των επιπτώσεων από την ανάπτυξη του οικότουρισμού προσεγγίζεται με διάφορους τρόπους και σε διάφορα χωρικά επίπεδα.

Μια γενική προσέγγιση (χωρίς αναλυτικό υπολογισμό συγκεκριμένων περιπτώσεων) του οφέλους και κόστους που προέρχονται από την ανάπτυξη του οικότουρισμού, σε επίπεδο τοπικών κοινοτήτων, περιλαμβάνει τα εξής:

- Τα κύρια ή πρωτογενή οφέλη, που εντοπίζονται i) στην αυξανόμενη εισροή κεφαλαίων από διάφορες δαπάνες τουριστών (π.χ. είσοδο σε πάρκα / reserves), με ευνοϊκά για το περιβάλλον και την τοπική κοινότητα αποτελέσματα (π.χ. προστασία περιβάλλοντος), ii) στην ενίσχυση της απασχόλησης ή τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για ντόπιους κατοίκους και iii) στην προώθηση / αύξηση της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης των επισκεπτών (ξένων και ντόπιων).
- Τις αρνητικές επιπτώσεις και το σχετικό κόστος, που διακρίνεται σε τρεις κύριες κατηγορίες: i) κόστος που προκαλεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση, ii) κόστος που επιφέρει η οικονομική αστάθεια (μείωση ζήτησης και δαπανών) και η ανισότητα στην κατανομή οικονομικού οφέλους, που οφείλονται σε εξωτερικούς ή και εσωτερικούς παράγοντες, και iii) κόστος που συναρτάται με

κοινωνικές – πολιτιστικές αλλαγές, κυρίως όταν δεν υφίσταται σωστή ένταξη / εμπλοκή τοπικών κοινοτήτων στη διαδικασία οικότουριστικής ανάπτυξης.

VI. Οικότουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη

Όπως παρουσιάζεται παραπάνω στη σχέση οικότουρισμού – αειφορίας, ο οικότουρισμός αποτελεί μέσο και αναπτυξιακή διαδικασία που συμβάλλει στην προστασία φυσικών περιοχών. Τούτο πραγματοποιείται μέσω της δημιουργίας εισοδημάτων, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης/επιμόρφωσης και διεργασιών συμμετοχής τοπικού πληθυσμού στα δρώμενα. Με τον τρόπο αυτό προάγεται ταυτόχρονα η ανάπτυξη (οικονομική, κοινωνικών και τεχνικών υποδομών και υπηρεσιών) και η προστασία – διατήρηση (φυσικών περιοχών και βιολογικής ποικιλίας) παράγοντες που με μια σωστή διαχρονικά διαχείριση και τοπικούς ελέγχους που συμβάλλουν και οδηγούν στην αειφορία.

VII. Στρατηγική, προγράμματα και μέτρα πολιτικής οικοτουριστικής ανάπτυξης

Η σημασία και η σκοπιμότητα ενός στρατηγικού σχεδίου οικοτουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής έγκειται στην ανάγκη ένταξης και αλληλοσυσχέτισης των διαφόρων πολιτικών, δράσεων και παρεμβάσεων του τουρισμού, αλλά και άλλων συναφών τομέων, σε ένα συνολικό και ευρύτερο αναπτυξιακό πλαίσιο θεώρησης μακροχρόνιου – μεσοχρόνιου ορίζοντα με στόχο:

- Να αποφευχθεί η αποσπασματικότητα – και συχνά αντιφατικότητα – των διαφόρων μέτρων πολιτικής
- Να υπάρξει μια ευρύτερη και ολοκληρωμένη θεώρηση των συνεπειών και των επιπτώσεων από την υλοποίηση των πολιτικών
- Να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα και μία συνεχής ή αειφόρος ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Βασικές συνιστώσες ή κύρια στοιχεία ενός στρατηγικού σχεδίου οικοτουριστικής ανάπτυξης, θεωρούνται:

Πρώτον, την ύπαρξη ενός προτύπου ή μοντέλου οικοτουριστικής ανάπτυξης, που θα προκύπτει από την αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων ανάπτυξης, θα βασίζεται σε μια εμπεριστατωμένη ανάλυση της ζήτησης και προσφοράς και θα περιλαμβάνει:

- αρχές / όρους και προϋποθέσεις για μια διαρκή / αειφόρο οικοτουριστική ανάπτυξη
- βασικούς στόχους στρατηγικών επιλογών ως προς τα προσφερόμενα προϊόντα, τη σύνθεση της αγοράς και την οργάνωση της τουριστικής βιομηχανίας

Δεύτερον, τη διατύπωση κύριων κατευθύνσεων τουριστικής πολιτικής, που εντάσσονται σε ένα πλέγμα αναπτυξιακών προγραμμάτων, μέτρων πολιτικής και έργων και καλύπτουν:

- τη σύνθεση (κύριες γραμμές) και διαμόρφωση (φάσεις) του τουριστικού προϊόντος

- τη σύνθεση της αγοράς (επιθυμητά τμήματα τουριστικής πελατείας που επιδιώκουμε να προσελκύσουμε)
- την τουριστική βιομηχανία: επενδυτικά σχήματα, επιχειρηματική οργάνωση
- τη χωρική / περιφερειακή διάρθρωση και διαφοροποίηση (διαφοροποίηση προϊόντος) της τουριστικής ανάπτυξης

Τρίτο συστατικό στοιχείο του στρατηγικού σχεδίου είναι ένα κατευθυντήριο πλαίσιο, ή στρατηγικό σχέδιο τουριστικής διαχείρισης και μάρκετινγκ. Στη διαμόρφωσή του πρέπει να συνεκτιμηθούν και εξωγενείς παράγοντες ή δυνάμεις της διεθνούς αγοράς.

Ένα ολοκληρωμένο μοντέλο / πρότυπο οικοτουριστικής ανάπτυξης διακρίνεται ως προς τις ακόλουθες πέντε αλληλένδετες χαρακτηριστικές διαστάσεις δεοντολογικού προσανατολισμού, οι οποίες συνιστούν και τους κατευθυντήριους άξονες ή τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί για να είναι αποτελεσματικό.

- Η κανονιστική διάσταση, που αναφέρεται σε ένα πλέγμα αναπτυξιακών κανόνων που καθιερώνονται και ακολουθούνται, κανόνων που αφορούν και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα σχετικών με την αειφορία αναπτυξιακών παραμέτρων.
- Η καινοτομική διάσταση, που αναφέρεται σε πρωτότυπες και δημιουργικές παρεμβάσεις, λύσεις και προτάσεις που καλύπτουν κοινωνικο-οικονομικές και περιβαλλοντικές αναπτυξιακές παραμέτρους και προϋποθέτουν και απαιτούν ικανότητα επικοινωνίας / μεσολάβησης / διαπραγμάτευσης.
- Η πολιτική διάσταση, που αναφέρεται σε ένα πλέγμα ενεργειών και διεργασιών, που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση αντιθέσεων / συγκρούσεων και την επίτευξη σύμπνοιας και consensus στο πλαίσιο νόμιμων και αποτελεσματικών πρακτικών λήψης αποφάσεων.
- Η διεκπεραιωτική ή αποτελεσματική διάσταση, που αναφέρεται σε εφαρμόσιμες παρεμβάσεις, αποτέλεσμα συνδυασμού εξειδικευμένων γνώσεων και συμμετοχικών διεργασιών, στο πλαίσιο επιδίωξης συλλογικών, συντονισμένων και έγκαιρων αποφάσεων.
- Η προσαρμοστική και ευέλικτη διάσταση που αναφέρεται στην ανάγκη ύπαρξης ευλυγισίας και προσαρμοστικότητας στις λύσεις και προτάσεις,

πράγμα που προϋποθέτει οργανωτικά / διαχειριστικά σχήματα που επιτρέπουν ανοιχτές διαδικασίες, κριτικές αντιδράσεις, ευχέρεια τροποποιήσεων, έγκαιρη και σωστή ενημέρωση του κοινού.

Στο πλαίσιο ενός στρατηγικού σχεδίου οικότουριστικής ανάπτυξης, η διαμόρφωση ενός αναπτυξιακού προγράμματος οικότουρισμού σε συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. σε χωρικό επίπεδο νομού ή περιφέρειας) περιλαμβάνει τα εξής:

α) Λεπτομερή οριοθέτηση αναπτυξιακών στόχων για την περιοχή γενικά και για τους επιμέρους χώρους οικότουρισμού. Οι στόχοι αυτοί καλύπτουν αναπτυξιακά μεγέθη (προσφοράς, ζήτησης), χρονικά πλαίσια ανάπτυξης, αναπτυξιακούς φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς) και αναγκαίες διασυνδέσεις με άλλες μορφές τουρισμού (π.χ. αγροτουρισμό) ή άλλους αναπτυξιακούς τομείς και οικονομικές δραστηριότητες.

β) Διαμόρφωση βασικών παραμέτρων αναπτυξιακού προγράμματος οικότουρισμού, η οποία περιλαμβάνει τις ακόλουθες φάσεις:

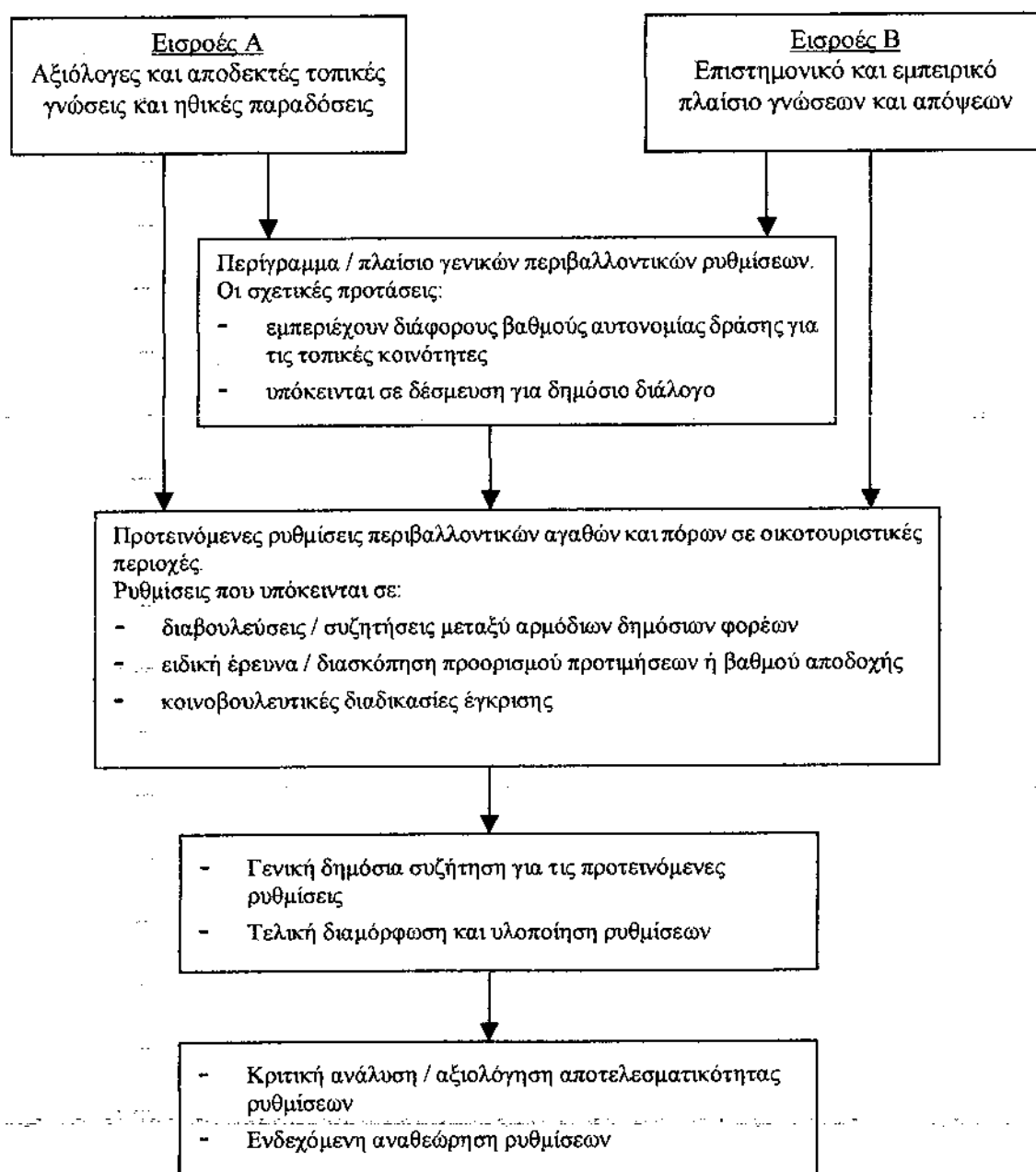
- Λεπτομερή ανάλυση και διαμόρφωση των προϊόντων οικότουρισμού της περιοχής, των αντίστοιχων τμημάτων της αγοράς (ημεδαπών και αλλοδαπών) και των δραστηριοτήτων οικότουρισμού που εντάσσονται και προσαρμόζονται στους περιβαλλοντικούς πόρους.
- Συνολικά και επιμέρους λεπτομερή (για ειδικές θέσεις) ρυθμιστικά σχέδια (master plans) της περιοχής οικότουρισμού, που καλύπτουν χωροταξικές και περιβαλλοντικές ρυθμίσεις (π.χ. χρήσεις γης, δίκτυα υποδομών / ανωδομών κτλ.).
- Ανάλυση / υπολογισμό των αναγκαίων οικονομικών μέτρων (επενδυτικά σχέδια) υλοποίησης του προγράμματος σε συνάρτηση με επιχειρηματική οργάνωση και αναπτυξιακούς φορείς οικότουρισμού εντός και εκτός περιοχής) και νομοθετικές ρυθμίσεις.

γ) Προγράμματα διαχείρισης και μάρκετινγκ. Περιλαμβάνει, αφενός, διερεύνηση, με βάση τις γενικές κατευθύνσεις του στρατηγικού σχεδίου, των εναλλακτικών σχεδίων προαγωγής του οικότουρισμού και, αφετέρου, επιλογή ενός υλοποιήσιμου σχεδίου διαχείρισης καθώς και ενός κατάλληλου μείγματος και πρακτικών μάρκετινγκ, βάσει των οποίων θα οριοθετούνται.

- φορείς και διεργασίες συμμετοχής στη διαχείριση χώρων οικότουρισμού
- πλέγμα συγκεκριμένων μέτρων διαχείρισης, που καλύπτει ολόκληρο το δίκτυο χώρων οικότουρισμού
- προβλεπόμενες δαπάνες και έσοδα.

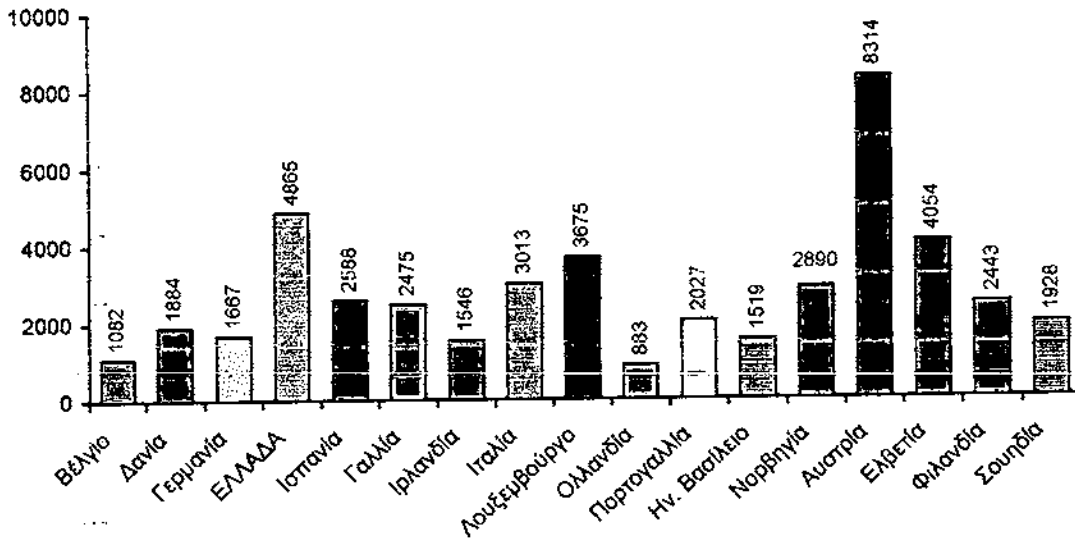
Το πλέγμα μέτρων οικότουριστικής πολιτικής περιλαμβάνει ορισμένες κατηγορίες μέτρων που στοχεύουν στην ένταξη / συμμετοχή τοπικών κοινοτήτων στην οικότουριστική ανάπτυξη, σε επιμέρους μέτρα διαχείρισης / μάρκετινγκ, σε μέτρα διασύνδεσης του οικότουρισμού με χαρακτηριστικούς παραγωγικούς κλάδους της περιοχής, και κυρίως στην περιβαλλοντική προστασία των πόρων. Ειδικότερα στη λήψη μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας για τις περιοχές οικότουρισμού, αφενός εμπλέκονται ποικίλοι φορείς, αφετέρου ανακύπτουν πολλά και διαφορετικής υφής ζητήματα αλλά και «δημοκρατικά διλήμματα» ως προς την ορθότητα και τις αξίες που εμπεριέχονται (ή πρέπει να εμπεριέχονται) στα σχετικά μέτρα περιβαλλοντικής πολιτικής. Ένα βασικό ερώτημα είναι αν υφίσταται σύμπραξη και συνδυασμός μεταξύ «ορθών αξιών» και «ορθών διαδικασιών», ή αν επιδιώκοντας τη μία παραγνωρίζεται ή χάνεται η άλλη. Μια ορθή προσέγγιση τέτοιων ζητημάτων παρουσιάζεται παρακάτω:

Μοντέλο διαδικασιών διαμόρφωσης / άσκησης
περιβαλλοντικών ρυθμίσεων στην οικότουριστική πολιτική

VIII. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Ελλάδα

Ως προς τη δομή της τουριστικής προσφοράς, στο συγκριτικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών χωρών, παρατηρούμε ότι η Ελλάδα μαζί με την Αυστρία παρουσιάζει τους υψηλότερους δείκτες ξενοδοχειακών κλινών, όπως φαίνεται παρακάτω:

Η θέση της Ελλάδας, εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει μια σχετική μικρή βελτίωση μέσα σε ένα εντεινόμενο ανταγωνισμό σε σχέση με τις παραπάνω χώρες και σε σχέση με τις χώρες της Β.Α. ζώνης (κυρίως Τουρκία) ή της νότιας μεσογειακής ζώνης.

Οι σύγχρονες τάσεις που διαμορφώνονται στη διεθνή τουριστική αγορά αφορούν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία συμμετοχή εναλλακτικών του παραθεριστικού / μαζικού τουρισμού ή πιο «ενεργητικών» μορφών τουριστικών δραστηριοτήτων: μορφές διακοπών πολιτιστικού – μορφωτικού ή οικολογικού χαρακτήρα, ή διακοπών αναψυχής / αθλητικού χαρακτήρα κ.λπ.

Ως προς τις βασικές αναπτυξιακές διαστάσεις του Ελληνικού Τουρισμού, μια συνολική (για όλη τη χώρα) εικόνα ορισμένων αναπτυξιακών μεγεθών του τουρισμού

(αφίξεις αλλοδαπών και συναλλαγματικές εισροές), παρουσιάζεται στον πίνακα παρακάτω και δείχνει διαχρονικά τη σημαντική ανοδική πορεία του ελληνικού τουρισμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ. Αλλοδαπός τουρισμός: αφίξεις, εισρέον συνάλλαγμα και κατά κεφαλήν δαπάνη (1955-1995 / ανά πενταετία)

Έτη	Αφίξεις αλλοδαπών τουριστών	Μεταβολή (%)	Συνάλλαγμα (εκατ. δολ.)	Μεταβολή (%)	Μεση κατά κεφαλήν δαπάνη (δολ.)
1955	195.853		29,1		148
1960	399.438	103,9	49,3	69,4	141
1965	1.131.730	183,3	107,6	118,3	127
1970	1.609.210	42,2	193,6	79,9	155
1975	3.172.986	97,2	643,6	232,4	244
1980	5.271.115	66,1	1.733,5	168,9	361
1985	7.039.438	33,5	1.428,0	-17,6	217
1990	9.310.492	32,3	2.575,0	80,3	290
1995	10.712.145	15,0	4.106,0	59,5	383

Η τουριστική ζήτηση (συναρτάται με το σύνολο των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών), αυτή εκτιμάται, με πρόσφατα στοιχεία (1999, ΕΟΤ – ΕΣΥΕ), σε 60.257.002 διανυκτερεύσεις (σε ξενοδοχειακά καταλύματα), από τις οποίες ποσοστό 77% αφορά αλλοδαπές και 23% ημεδαπές. Βέβαια το συνολικό μέγεθος της ζήτησης είναι μεγαλύτερο αν συνεκτιμηθούν και διανυκτερεύσεις σε άλλους τύπους καταλυμάτων (νόμιμων και αυθαίρετων).

Σε γενικές γραμμές το μοντέλο ανάπτυξης του διεθνούς και ημεδαπού τουρισμού στον ελληνικό χώρο παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Συνεχιζόμενη μείωση του κεντροβαρικού τουριστικού ρόλου της πρωτεύουσας ως κέντρου προορισμού αλλά και διακίνησης αλλοδαπών τουριστών προς τις περιφέρειες. Συγκεκριμένα, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 παρατηρείται μια σημαντική χωρική μετατόπιση της ζήτησης προς ορισμένους περιφερειακούς νομούς, μετατόπιση που συνδέεται με την αύξηση του παραθεριστικού (μαζικού και οργανωμένου) χαρακτήρα της ζήτησης.

- Περαιτέρω αύξηση / συγκέντρωση του τουρισμού στις ήδη «αναπτυγμένες» τουριστικές περιφέρειες και τουριστική εξειδίκευση των νησιωτικών κυρίως περιφερειών, που διαπιστώνεται από τα στοιχεία εξέλιξης της ζήτησης αλλοδαπών, της προσφοράς (επίσημης ή ανεπίσημης) και των ιδιωτικών επενδύσεων. Παράλληλα, παρατηρείται ότι ορισμένες περιοχές ή μικροπεριφέρειες εξυπηρετούν ή εξαρτώνται από έναν περιορισμένο αριθμό τμημάτων της αγοράς διεθνούς τουρισμού.
- Συνεχιζόμενη αύξηση του μαζικού τουρισμού, σε άμεση συνάρτηση με τη διεύρυνση της επιρροής και των αεροπορικών εταιρειών, τις οποίες πολλές φορές ελέγχουν οι ίδιοι οι περιφερειακοί νόμοι, εφόσον είναι σε θέση να προκρίνουν τρόπους και συχνότητα σύνδεσης με τα περιφερειακά κέντρα ή είναι σε θέση να διαμορφώνουν τις τιμές πώλησης του τουριστικού προϊόντος.

Έχουν πραγματοποιηθεί διάφορες μελέτες προγραμμάτων / σχεδίων με σκοπό την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Η πλέον πρόσφατη (2000) μελέτη με τίτλο: «Σχεδιασμός δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού» ανατέθηκε από τον ΕΟΤ / Υπουργείο Ανάπτυξης στο Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF – Ελλάς) και έχει στόχο, όπως αναφέρεται, «να προσφέρει ένα στέρεο εννοιολογικό υπόβαθρο και κατευθύνσεις για έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό και εφαρμογή προγραμμάτων οικοτουρισμού στην Ελλάδα». Ειδικότερα, επισημαίνεται από τους συντάκτες ότι η εν λόγω ολοκληρωμένη μελέτη «χαράσσει κατευθύνσεις και σε καμία περίπτωση δεν θεωρείται ολοκληρωμένη μελέτη εφαρμογής». Η μελέτη αυτή στηρίχθηκε, όπως αναφέρεται, στο υπάρχον βιβλιογραφικό υπόβαθρο και σε στατιστικά δεδομένα, στις σχετικές με τον οικοτουρισμό εμπειρίες του WWF (διεθνούς και ελληνικού), σε συζητήσεις, συνεντεύξεις και ανταλλαγή απόψεων με αρμόδιους φορείς, καθώς και στη συμμετοχή σε συνέδρια σχετικά με τον αειφόρο τουρισμό και οικοτουρισμό. Η εν λόγω μελέτη βασίστηκε στις εξής δύο θεματικές ενότητες:

- Στην ανάλυση και τον προσδιορισμό κύριων ζητημάτων οικοτουριστικού σχεδιασμού, όπως: i) δυνάμει ωφελειών, αναπτυξιακών ευκαιριών και περιοριστικών παραγόντων οικοτουριστικής ανάπτυξης και ii) των κριτηρίων

επιλογής περιοχών οικότουρισμού, καθώς και της αναγκαίας μεθοδολογικής προσέγγισης για το σχεδιασμό ενός προγράμματος οικότουρισμού.

- Σε συγκεκριμένες επιλογές ανάπτυξης οικότουρισμού, που αναφέρονται σε δύο προτεινόμενα πιλοτικά προγράμματα ανάπτυξης οικότουρισμού στον Ελλαδικό χώρο.

ΙΧ. Δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιλαμβάνει 2 νομούς, τον Νομό Δωδεκανήσου (25 Δήμοι και 2 κοινότητες) και τον Νομό Κυκλάδων (20 Δήμοι και 11 κοινότητες).

ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
ΦΟΡΕΑΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΝΗΣΙ
ΔΗΜΟΣ	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ
ΔΗΜΟΣ	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	ΚΑΛΥΜΝΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΛΕΙΨΩΝ	ΛΕΙΨΟΙ
ΔΗΜΟΣ	ΛΕΡΟΥ	ΛΕΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΠΑΤΜΟΥ	ΠΑΤΜΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΑΣΟΥ	ΚΑΣΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	ΚΑΡΠΑΘΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΩ	ΚΩΣ
ΔΗΜΟΣ	ΔΙΚΑΙΟΥ	ΚΩΣ
ΔΗΜΟΣ	ΗΡΑΚΛΕΙΔΩΝ	ΚΩΣ
ΔΗΜΟΣ	ΝΙΣΥΡΟΥ	ΝΙΣΥΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	ΜΕΓΙΣΤΗ
ΔΗΜΟΣ	ΡΟΔΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΣΥΜΗΣ	ΣΥΜΗ
ΔΗΜΟΣ	ΧΑΛΚΗΣ	ΧΑΛΚΗ
ΔΗΜΟΣ	ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΑΤΑΒΥΡΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΑΦΑΝΤΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΑΜΕΙΡΟΥ	ΡΟΔΟΣ

ΔΗΜΟΣ	ΔΙΝΔΙΩΝ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	ΡΟΔΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΤΗΛΟΥ	ΤΗΛΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΙΑΛΥΣΟΥ	ΡΟΔΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΛΥΜΠΙΟΥ	ΚΑΡΠΑΘΟΣ
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ		
ΦΟΡΕΑΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΝΗΣΙ
ΔΗΜΟΣ	ΑΝΔΡΟΥ	ΑΝΔΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΟΡΦΙΟΥ	ΑΝΔΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΥΔΡΟΥΣΑΣ	ΑΝΔΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΑΜΟΡΓΟΥ	ΑΜΟΡΓΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΘΗΡΑΣ	ΘΗΡΑ
ΔΗΜΟΣ	ΙΟΥ	ΙΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΥΘΝΟΥ	ΚΥΘΝΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΚΕΑΣ	ΚΕΑ
ΔΗΜΟΣ	ΣΕΡΙΦΟΥ	ΣΕΡΙΦΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΜΗΛΟΥ	ΜΗΛΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΣΙΦΝΟΥ	ΣΙΦΝΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ	ΝΑΞΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΝΑΞΟΥ	ΝΑΞΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΠΑΡΟΥ	ΠΑΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ	ΣΥΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ	ΣΥΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΜΥΚΟΝΟΥ	ΜΥΚΟΝΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΣ	ΣΥΡΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΕΞΟΜΒΟΥΡΓΟΥ	ΤΗΝΟΣ
ΔΗΜΟΣ	ΤΗΝΟΥ	ΤΗΝΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΑΝΑΦΗΣ	ΑΝΑΦΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΔΟΝΟΥΣΗΣ	ΔΟΝΟΥΣΑ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ	ΗΡΑΚΛΕΙΑ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΩΝ	ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΧΟΙΝΟΥΣΣΗΣ	ΣΧΟΙΝΟΥΣΣΑ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΟΙΑΣ	ΘΗΡΑ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΚΙΜΩΛΟΥ	ΚΙΜΩΛΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΙΚΙΝΟΥ	ΣΙΚΙΝΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΠΑΝΟΡΜΟΥ	ΤΗΝΟΣ

Η περιφέρεια αποτελείται από 79 νησιά (48 κατοικημένα και 31 ακατοίκητα) και πλήθος βραχονησίδων. Τα νησιά που ανήκουν στην περιφέρεια είναι διάσπαρτα στο νότιο τμήμα του Αιγαίου Αρχιπελάγους και τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται σε σχετικά μεγάλη απόσταση από την Ερμούπολη (Νήσος Σύρος) που αποτελεί έδρα της περιφέρειας.

Δημογραφικά στοιχεία

Το νότιο Αιγαίο παρουσιάζει μια δυναμική εξέλιξη μετά την δεκαετία του 1970. Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατατάσσεται στις λιγότερο προβληματικές περιοχές, ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού. Το 1998 η περιφέρεια αριθμούσε 270.000 κατοίκους ενώ σύμφωνα με τα πρώτα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του Απριλίου 2001 ο πληθυσμός της περιφέρειας ανέρχεται στους 301.700 κατοίκους. Η πληθυσμιακή εξέλιξη 1971 – 2001 είναι εντυπωσιακή ειδικότερα στις τουριστικές περιοχές και τα νησιά της περιφέρειας. Ο πληθυσμός συγκεντρώνεται σε τρεις μεγάλες πόλεις (Ρόδος, Κως, Ερμούπολη) και 6 πρωτεύουσες μικρότερων νησιών με σημαντική τουριστική κίνηση (Κάλυμνος, Νάξος, Πάρος, Τήνος, Μύκονος και Θήρα).

Νομός / Περιφέρεια	Συνολική επιφάνεια	Πληθυσμός					
	1.000τ.χλμ	κάτοικοι 1991 (1.000)	Κάτοικοι / τ.χλμ.1991	% αύξηση 1981-1991	κάτοικοι 2001 (1.000)	Κάτοικοι /τ.χλμ.2001	% αύξηση 1991-2001
(ΝΟΜΟΣ) ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	2,7	162	60	12	190	70	17
(ΝΟΜΟΣ) ΚΥΚΛΑΔΕΣ	2,6	100	39	13,1	111	43	11
(ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ) ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	5,3	263	50	12,4	301	57	14
ΕΛΛΑΔΑ	132	10.264	78	5,4	10.939	83	7

Τεχνικοοικονομικά στοιχεία

Στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου σημειώνονται χαμηλά ποσοστά ανεργίας (7,3% στο σύνολο, 25,3 μακράς διάρκειας άνεργοι από τους οποίους το 11,6% είναι γυναίκες και το 15,7% νέοι).

Το Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν (ΑΠΠ) του Νοτίου Αιγαίου αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς από τον εθνικό μέσο όρο. Σύμφωνα με στοιχεία του 1998 το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου κυμαινόταν στο 122% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας που αντιστοιχεί στο 76,9% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σημειώνοντας σημαντική αύξηση 8,5% από το 1988).

Ο νησιωτικός χαρακτήρας της περιφέρειας, το καλό κλίμα, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των οικισμών καθώς και η πολυσύνθετη πολιτιστική παράδοση συντελούν στην σταθερή πορεία ανάπτυξης του τουρισμού. Σύμφωνα με εκτιμήσεις η πληθυσμιακή αύξηση, η μείωση της ανεργίας καθώς και η αύξηση του ΑΕΠ οφείλεται στα ιδιαίτερος ανεπτυγμένα νησιά (Μύκονος, Σαντορίνη, Κως, Ρόδος) λόγω των εσόδων από τον τουρισμό. Συνεπώς τα στατιστικά στοιχεία που διαμορφώνουν τους δείκτες απασχόλησης και ευημερίας της περιφέρειας δεν παρουσιάζουν την πραγματική εικόνα του συνόλου του νησιωτικού συμπλέγματος λόγω:

- της συγκέντρωσης της μεγαλύτερης μερίδας του πληθυσμού στα μεγάλα και μεσαία νησιά και
- της εποχιακής απασχόλησης των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών (ή άλλους συμπληρωματικούς τομείς) κατά τους μήνες του καλοκαιριού.

Ο πολυνησιακός χαρακτήρας, οι φιλικές θάλασσες και οι φιλόξενες ακτές, αναδεικνύουν το Αιγαίο σαν μια από τις πιο προνομακές περιοχές στη λεκάνη της Μεσογείου αν όχι στον κόσμο ολόκληρο. Το Αιγαίο, είναι ένας χώρος προνομακός, με νησιωτική φυσιογνωμία μοναδική σε όλη την Ευρώπη. Η πανέμορφη φύση και το ήπιο κλίμα, είναι ένα μέρος μόνο από τα θέλγητρα που καθιστούν το Αιγαίο ακαταμάχητο προορισμό για τον επισκέπτη. Η μεγάλη πολυμορφία των νησιών, η ποικιλία στη φύση, στα τοπικά ήθη και έθιμα, τα αρχαία μνημεία, την παραδοσιακή λαϊκή αρχιτεκτονική, τη μουσική κάνουν την περιήγηση στο Αιγαίο μια μοναδική εμπειρία και ένα γοητευτικό

ταξίδι στο χώρο και χρόνο.

Όμως από τα μεγαλύτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής είναι οι θάλασσες του Αιγαίου φημισμένες για την καθαριότητα και τη διαύγειά τους. Η ποιότητα του νερού στο σύνολο των Ελληνικών ακτών κολύμβησης χαρακτηρίζεται «άριστης ποιότητας» συμφωνία με τα κριτήρια της σχετικής κοινοτικής οδηγίας. Η Ελλάδα κατέχει τις πρώτες θέσεις σε αριθμό Γαλάζιων Σημαίων στην Ευρώπη. Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν τη φυσιογνωμία μιας περιφέρειας με αναμφισβήτητο τουριστικό ενδιαφέρον. Πραγματικά, το Αιγαίο με 25% συμμετοχή στη συνολική τουριστική κίνηση της χώρας, μπορεί να χαρακτηριστεί ως η κατ' εξοχήν τουριστική περιοχή της Ελλάδας. Ειδικότερα, ως προς την περιφερειακή διάρθρωση της ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα, σε σύνολο 15,2 εκατ. διανυκτερεύσεων αλλοδαπών στο Αιγαίο για το 1994, 14 εκατ. αντιστοιχούν στο Νότιο Αιγαίο, εκ των οποίων 13,2 εκατ. στα Δωδεκάνησα και 870 χιλιάδες στις Κυκλάδες.

Η τουριστική ανάπτυξη στα νησιά συνδέθηκε στενά με τη σημαντική αύξηση του εισοδήματος, των θέσεων εργασίας και τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού, μετά τη δημογραφική αιμορραγία των τελευταίων πενήντα χρόνων και την οικονομική στασιμότητα.

Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης στα νησιά, ως αντισταθμιστικός παράγοντας στις ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νησιωτικές κοινωνίες, με τη διάσπαση του χώρου, την απόσταση από την ηπειρωτική χώρα και τους περιορισμένους φυσικούς πόρους.

Στις συνθήκες έντονου ανταγωνισμού που έχουν διαμορφωθεί, χρειάζονται νέες προτάσεις για το τουριστικό προϊόν και η διαμόρφωση νέας επαγγελματικής νοοτροπίας από τις παραγωγικές δυνάμεις που συμμετέχουν στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης για να μπορέσει να διασφαλισθεί ένα μέλλον για το βασικό αυτό παράγοντα της ελληνικής οικονομίας.

α) Κύριοι τομείς ανάπτυξης του Νοτίου Αιγαίου

1. Αντιμετώπιση της απομόνωσης και του νησιωτικού χαρακτήρα. Επιδιώκεται η αντιμετώπιση και επίλυση του προβλήματος της «προσπελασιμότητας» όπως ήδη αναφέρθηκε, που αποτελεί βάση τόσο της συγκράτησης του πληθυσμού στις απομακρυσμένες περιοχές και νησιά της Περιφέρειας, όσο και της ορθολογικής ανάπτυξης

οποιαδήποτε οικονομικής δραστηριότητας. Δράσεις και έργα που αφορούν το σύστημα μεταφορών (εναέριας, θαλάσσιας και χερσαίας), ειδικές τομεακές δράσεις στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα (ΜΜΕ), καθώς και συμπληρωματικές ενέργειες στήριξης όλων των παραγωγικών τομέων.

2. Προστασία περιβάλλοντος και βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων. Αναφέρεται σε όλες τις ενέργειες και έργα που σχετίζονται με τις υποδομές του περιβάλλοντος, την προστασία φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και την αειφορική προσέγγιση στην διαχείριση των φυσικών πόρων με κύριο βάρος στους υδάτινους πόρους.

3. Έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και αναπροσανατολισμός της.

Η προσπάθεια μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων της τουριστικής δραστηριότητας με τη μορφή και την ένταση που σήμερα ασκείται, οδηγεί κατά προτεραιότητα στην προσέλκυση τουρισμού υψηλότερου εισοδήματος, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, στη διάχυση στο χώρο της τουριστικής κίνησης, στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και στην ενίσχυση άλλων μορφών τουρισμού (οικολογικού, πολιτιστικού, θαλάσσιου συνεδριακού, κ.λπ.). Στον τομέα αυτό περιλαμβάνονται δράσεις και υποδομές προώθησης ειδικών μορφών τουρισμού με έμφαση στον θαλάσσιο και στον πολιτισμικό τουρισμό αλλά και ενίσχυση του εκσυγχρονισμού της τουριστικής υποδομής και της βελτίωσης των υπηρεσιών, καθώς και συμπληρωματικές δράσεις προβολής και προώθησης άλλων μορφών τουρισμού και νέων προορισμών.

4. Ενίσχυση και αξιοποίηση των δυναμικών νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης.

Ο τομέας αυτός αναφέρεται στην ενίσχυση των τοπικών δυναμικών κέντρων ώστε να ισχυροποιήσουν και να σταθεροποιήσουν τον επιτελικό τους ρόλο στον χώρο επιρροής τους, να συμβάλλουν στη διάχυση της ανάπτυξης και να μειώσουν ακόμη περισσότερο τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Περιλαμβάνει τις ενέργειες προώθησης της απασχόλησης (προγράμματα και δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης, ένταξης στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας ανέργων, γυναικών, υποαπασχολούμενων και ήδη εργαζομένων π.χ. Καλλιπάτειρα (κέντρο στήριξης γυναικείας επιχειρηματικότητας και απασχόλησης) ένα πρόγραμμα κατάρτισης ανέργων, «καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας» με θέμα: Τουριστική ανάπτυξη – νέες μορφές τουρισμού στην Ν. Ρόδο, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1997), ανάπτυξης και ενδυνάμωσης των κοινωνικών υπηρεσιών

υποστήριξης και ενίσχυση των υποδομών κοινωνικού χαρακτήρα (εκπαίδευση, υγεία, πρόνοια καθώς και ενίσχυση της διοίκησης και των υπηρεσιών, την ενίσχυση προωθητικών δραστηριοτήτων, δράσεις αναβάθμισης της ποιότητας ζωής και την προώθηση χρήσης προηγμένης τεχνολογίας σε επιτελικούς τομείς).

5. Συμπληρωματικές δράσεις για την ενίσχυση νησιών και περιοχών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης.

Στον τομέα αυτό περιλαμβάνονται δράσεις και έργα σε όλους τους τομείς όπως τεχνικές υποδομές, αγροτικές δράσεις, δημιουργία θέσεων απασχόλησης κ.λπ., καθώς και ειδικές καινοτόμες δράσεις προσαρμοσμένες στις συνθήκες και ανάγκες των περιοχών αυτών.

β) Δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης στις περιφέρειες του νομού Κυκλάδων

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στο Νότιο Αιγαίο προωθείται σήμερα από ένα ευρύ πρόγραμμα θεσμικών παρεμβάσεων και ειδικών έργων μέσα από το αναπτυξιακό Πρόγραμμα δράσης για τον νομό Κυκλάδων που αποφασίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο τον Ιούνιο 1996. Παράλληλα, το Υπουργείο Αιγαίου, που έχει αναλάβει ρόλο συντονιστικό και επιλεκτικό για την εφαρμογή του Προγράμματος, προωθεί σε συνεργασία με τα συναρμόδια υπουργεία και μια σειρά εξειδικευμένων δράσεων και μέτρων που συνεκτιμούν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία, τους ρυθμούς ανάπτυξης και τις δυνατότητες του κάθε νησιού.

Για την προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος προωθούνται μια σειρά μέτρων και δράσεων:

- Ο εκσυγχρονισμός και η ολοκλήρωση των υποδομών για την διαχείριση του τριπτύχου 'νερά - λύματα - απορρίμματα'.
- Η προμήθεια ειδικών αντιρρυπαντικών σκαφών και εξοπλισμού για την παρακολούθηση της θαλάσσιας ρύπανσης.
- Η ίδρυση τριών περιφερειακών σταθμών και ειδικό πρόγραμμα για την παρακολούθηση της διασυνοριακής θαλάσσιας ρύπανσης στο Αιγαίο.

Ενθαρρύνεται η τουριστική δραστηριότητα μέσα από μια σειρά παρεμβάσεων:

- Πραγματοποιείται μια σειρά έργων τουριστικής υποδομής, όπως σύγχρονες μαρίνες, και ένα σύστημα από μικρά καταφύγια τουριστικών και αλιευτικών σκαφών.
- Ανάκαμψη των τουριστικών επιχειρήσεων στα μικρά νησιά και στο εσωτερικό των μεγάλων νησιών, από τα ευνοϊκά μέτρα που πρακτικά τα μετατρέπουν σε φορολογικούς παραδείσους. Ήδη αναπροσαρμόστηκαν ευνοϊκά για τις μεταποιητικές δραστηριότητες τα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου στα μικρά νησιά.
- Αξιοποίηση στο πλαίσιο ενός ποιοτικού τουρισμού της λαμπρής ιστορικής πολιτισμικής παράδοσης των νησιών και αξιοποίηση του παραδοσιακού οικιστικού πλούτου στο εσωτερικό των μεγάλων και μικρών νησιών.
- Ευνοούνται οι προτάσεις εναλλακτικών μορφών τουρισμού έναντι του μαζικού παραθερισμού όπως ο περιηγητικός, ο ιαματικός, ο φυσιολατρικός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός.
- Σύνδεση του πολιτισμού με τον τουρισμό, ώστε μέσω της προσφοράς νέων τουριστικών προϊόντων να αξιοποιηθεί το πολιτιστικό κεφάλαιο του νομού. Πραγματοποιούνται έργα για την ποιοτική αναβάθμιση οικισμών και περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, για τον περιορισμό της αισθητικής ρύπανσης, για την ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας των πόλεων, για διαμόρφωση χώρων, έργα αστικών αναπλάσεων και αναπαλαιώσεις παραδοσιακών κτιρίων.
- Ανάδειξη και προστασία σημαντικών πολιτιστικών και αρχαιολογικών χώρων στα νησιά και δημιουργία μουσείων στα μικρά νησιά.

Προωθείται η διεθνής προβολή του Αιγαίου μέσα από ξένα περιοδικά, συμμετοχή σε εκθέσεις διεθνούς κύρους και με την ενεργοποίηση του προγράμματος «Αιγαίο – Αρχιπέλαγος», που οραματίστηκε η Μελίνα Μερκούρη. Το Αιγαίο σήμερα διαθέτει όλα τα πλεονεκτήματα με το μέρος του. Ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει μοναδική διαμονή στους παραδοσιακούς οικισμούς, να βιώσει ένα ζωντανό λαϊκό πολιτισμό, να δοκιμάσει γεύσεις αυθεντικές και πρωτότυπες από τοπικά προϊόντα και να θαυμάσει από κοντά τους

τόπους και τα μνημεία που μαρτυρούν την ιστορία της αρχαίας αλλά και νεότερης Ελλάδας.

γ) Οικολογικές παρεμβάσεις στην περιφέρεια του νομού Δωδεκανήσου, στα πλαίσια του προγράμματος Interreg II – Αποκατάσταση / βελτίωση δικτύων – μονοπατιών

Το υπουργείο Αιγαίου, στα πλαίσια της πολιτικής του για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής των κατοίκων των νησιών και την αύξηση της ελκυστικότητας των νησιών ως τουριστικών πόλων, ανέλαβε την πρωτοβουλία να προωθήσει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων και διαμορφώσεων που αφορούν τη δημιουργία ενός δικτύου πεζοπορικών διαδρομών, διαδρομών κίνησης ποδηλάτων κτλ. όπως επίσης και με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Interreg II πραγματοποιήθηκε η κατασκευή οικολογικών παρατηρητηρίων ή και μικρών λιμενικών έργων.

Στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος Interreg II πραγματοποιήθηκαν οι παρακάτω οικολογικές παρεμβάσεις σε νησιά και νησίδες:

● Οικολογική παρέμβαση στη Ψέριμο Καλύμνου.

Το μονώροφο κτίριο που έχει κατασκευασθεί, έχει επιφάνεια 50 m², είναι πλήρως επιπλωμένο, διαθέτει χώρο παραμονής, κουζίνα, ένα υπνοδωμάτιο, αποχωρητήριο με ντους, αποθήκη, δεξαμενή συλλογής ομβρίων και γεννήτρια παραγωγής ρεύματος.

● Οικολογική παρέμβαση στην Καλόλιμνο Καλύμνου.

Κατασκευάστηκε μόνο το λιμενικό έργο στη δεξιά πλευρά του όρμου κατά το μέσο της νότιας ακτής του νησιού και αποτελείται από προβλήτα πλάτους μετώπου 10,15 m με ωφέλιμο βάθος 3 m και σε βάθος προς την ξηρά 12,5 m. Η τελική στάθμη του δαπέδου της αποβάθρας κατασκευασμένη από σκυρόδεμα επίστρωσης βρίσκεται στο + 1 m. Ο κρηπιδότοιχος μετώπου κατασκευάστηκε από συμπαγές τεχνητούς ογκόλιθους που εδράζονται επί λιθορριπής.

● Οικολογική παρέμβαση στην Κανδελούσα Νισύρου.

- Ως οικολογικό παρατηρητήριο διαμορφώθηκε το υφιστάμενο παλιό κτίριο στην κορυφή του υψώματος στο κέντρο της νησίδας ύστερα από επισκευή, και

πλήρη ανακαίνιση. Το κτίριο με επιφάνεια $85,45 \text{ m}^2$ διαθέτει ένα υπνοδωμάτιο, χώρο παραμονής και εργασίας, αποχωρητήριο με ντους, αποθήκη, δεξαμενή συλλογής ομβρίων, ηλεκτρογεννήτρια και πλήρη επίπλωση.

- Το λιμενικό έργο αποτελείται από πλάκα έγχυτου σκυροδέματος, εδραζόμενη στα βράχια της ακτής, με μήκος μετώπου 10m, πλάτος προς την ξηρά 3,5m και με ωφέλιμο βάθος 2m.
- Οικολογική παρέμβαση στη Νίμο Σύμης.
- Το οικολογικό παρατηρητήριο κατασκευάστηκε στο μυχό του όρμου Ταβίρι. Το κτίριο με επιφάνεια 50 m^2 διαθέτει ένα υπνοδωμάτιο, χώρο παραμονής, αποχωρητήριο με ντους, αποθήκη, δεξαμενή συλλογής ομβρίων, ηλεκτρογεννήτρια και πλήρη επίπλωση.
- Το λιμενικό κατασκευάστηκε στον ίδιο όρμο έργο και αποτελείται από αποβάθρα πλάτους μετώπου 10m και μήκους προβολής 12m με ωφέλιμο βάθος 2,5m. Το μέτωπο της αποβάθρας κατασκευάστηκε από κυβελωτούς ογκόλιθους και έγχυτο σκυρόδεμα. Συνεχόμενα με την αποβάθρα έγινε κρηπίδωση της βραχώδους ακτής με έγχυτο σκυρόδεμα επί μήκους 28m.
- Οικολογική παρέμβαση στη Σαρία Ολύμπου Καρπάθου.

Το μονώροφο κτίσμα του οικολογικού παρατηρητηρίου, με επιφάνεια $53,64 \text{ m}^2$ κατασκευάστηκε στο μυχό του όρμου «Αλμυρός». Διαθέτει χώρο παραμονής με μαγειρείο, ένα υπνοδωμάτιο, αποχωρητήριο με ντους, αποθήκη, υπόγεια δεξαμενή νερού, ηλεκτρογεννήτρια και πλήρη επίπλωση.

- Οικολογική παρέμβαση στα Αρμάθια Κάσου.

Το οικολογικό παρατηρητήριο κατασκευάστηκε στο μυχό του όρμου «Μάρμαρα». Αποτελεί μονώροφο κτίσμα με επιφάνεια $47,50 \text{ m}^2$ και διαθέτει χώρο παραμονής με μαγειρείο, ένα υπνοδωμάτιο, αποχωρητήριο με ντους, αποθήκη, υπόγεια δεξαμενή νερού, ηλεκτρογεννήτρια και πλήρη επίπλωση.

- Οικολογική παρέμβαση στην Τέλενδο Καλύμνου.

Το μονώροφο κτίριο με επιφάνεια $50,86 \text{ m}^2$ πλήρως επιπλωμένο διαθέτει χώρο παραμονής και εργασίας με μαγειρείο, ένα υπνοδωμάτιο, αποχωρητήριο με ντους, υπόγεια αποθήκη, υπόγεια δεξαμενή συλλογής ομβρίων και γεννήτρια παραγωγής ρεύματος.

Κέντρο επισκευής και διαχείρισης σκαφών αναψυχής – Μαρίνα Ρόδου.

Το κέντρο επισκευής και διαχείρισης σκαφών αναψυχής κατασκευάζεται στην περιοχή Καναμάτ της Ρόδου και έχει σκοπό την εξυπηρέτηση των σκαφών αναψυχής που θα εδρεύουν στη Ρόδο, όπου θα ξεχειμωνιάζουν, και θα γίνονται μικρής έκτασης επισκευές και συντήρηση. Το συγκεκριμένο κέντρο θα έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομία του νησιού και στους κατοίκους.

Εντάχθηκε στο 2^ο ΚΠΣ (ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου) και στο πρόγραμμα δημοσίων Επενδύσεων του ΥΠ. Αιγαίου με προϋπολογισμό 3.961.848,86 € και ξεκίνησε η χρηματοδότησή του τον Οκτώβριο του 1996. Επειδή το έργο δεν ολοκληρώθηκε στο 3^ο ΚΠΣ, ο νέος προϋπολογισμός του είναι 5.388.114,45 €. Το έργο προβλέπεται να αποπερατωθεί σύντομα.

Σε μια επίσκεψη στα Δωδεκάνησα μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι, πολλοί περιπατητές ή ποδηλάτες επιλέγουν ορισμένες διαδρομές κατά μήκος ορισμένων δρόμων, λόγω π.χ. της θέας που προσφέρουν. Επειδή όμως οι δρόμοι αυτοί δεν διαθέτουν πεζοδρόμια και έχουν σημαντική κυκλοφορία κατά τη διάρκεια του θέρους, υπάρχει κίνδυνος γι' αυτούς από τα διερχόμενα αυτοκίνητα. Προκύπτει επομένως ανάγκη ειδικών διαμορφώσεων κατά μήκος των δρόμων αυτών. Επιπλέον, διαπιστώνεται η ανάγκη γενικότερης οργάνωσης των διαδρομών σε ένα νησί, ώστε να οδηγείται ο επισκέπτης εύκολα σε αυτές και να αποκομίζει ολοκληρωμένη εικόνα από τον περιβαλλοντικό και πολιτιστικό πλούτο του κάθε νησιού.

Το Υπουργείο Αιγαίου χρηματοδοτεί Δήμους ή Κοινότητες των νησιών για την υλοποίηση έργων που εντάσσονται στην εν λόγω κατηγορία παρεμβάσεων. Ενδεικτικά παραθέτουμε τα έργα που χρηματοδοτούνται από το Υπουργείο Αιγαίου:

- Κατασκευή πεζοδρόμου παράλληλου προς τη λεωφόρο Ελευθερίας μήκους 1 χλμ. διερχομένου από το κέντρο του Δ.Δ. Κρεμαστής του Δ. Πεταλούδων Ν. Δωδ/σου.
 Προϋπολογισμός: 117.390 €
 Φορέας υλοποίησης: Δήμος Πεταλούδων
 Το έργο έχει ολοκληρωθεί.
- Κατασκευή πεζοδρομίων και δικτύων ηλεκτροφωτισμού στις λεωφόρους μέσης

ταχύτητας της τουριστικής ζώνης. Ιαλυσού του Δ. Ιαλυσού Ν. Δωδεκανήσου.

Προϋπολογισμός: 205.430 €

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Ιαλυσού

Το έργο εκτελείται.

δ) Στατιστικά στοιχεία ΕΟΤ, νομού Δωδεκανήσου

Στατιστικά Στοιχεία

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΛΑΠΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΥΤΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟ ΤΟ 1992
ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

ΕΤΗ	ΑΦΙΞΕΙΣ				ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	% ΜΕΤΑΒΟΛΗ
1992	170.662	1.149.965	1.320.627	23,98	738.687	12.008.514	12.747.201	24,14
1993	160.113	1.114.527	1.277.640	-3,26	759.782	11.545.672	12.305.454	-3,47
1994	167.250	1.306.704	1.473.954	15,37	679.934	13.509.263	14.189.197	15,31
1995	194.594	1.247.426	1.442.020	-2,17	825.268	12.366.359	13.191.627	-7,03
1996	198.688	1.175.964	1.374.652	-4,67	874.966	11.360.689	12.235.655	-7,25
1997	212.825	1.306.774	1.519.599	10,54	938.827	12.716.854	13.655.681	11,61
1998	211.253	1.409.601	1.620.854	6,66	894.332	13.398.547	14.292.879	4,67
1999	219.604	1.633.372	1.852.976	14,32	921.538	15.496.440	16.417.978	14,87
2000	224.410	1.650.603	1.875.013	1,19	1.111.802	15.223.808	16.335.610	-0,50
2001	207.867	1.570.534	1.778.401	-5,15	961.067	14.298.389	15.259.456	-6,59
2002	233.619	1.430.233	1.663.852	-6,44	1.034.553	12.951.833	13.986.386	-8,34

ΑΦΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

ΔΙΕΤΙΑ 2001-2002

ΑΦΙΞΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			
% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	2002	2001	ΝΗΣΙΑ	2002	2001	% ΜΕΤΑΒΟΛΗ
104,07	1.553	761	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ	5.467	4.022	35,93
-31,46	9.591	13.993	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	59.450	67.936	-12,49
-13,55	19.883	22.999	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	161.972	201.854	-19,76
-44,13	200	358	ΚΑΣΟΣ	1.057	1.232	-14,20
-0,06	511.856	512.163	ΚΩΣ	4.534.097	4.709.822	-3,73
-7,12	678	730	ΛΕΙΨΟΙ	2.936	1.897	54,77
-49,30	1.778	3.507	ΛΕΡΟΣ	7.554	14.776	-48,88
-9,43	672	742	ΜΕΓΙΣΤΗ	2.817	3.920	-28,14
16,25	1.710	1.471	ΝΙΣΥΡΟΣ	8.733	8.166	6,94
-8,45	10.418	11.379	ΠΑΤΜΟΣ	36.549	44.875	-18,55
-9,32	1.091.156	1.203.307	ΡΟΔΟΣ	9.103.354	10.168.990	-10,48
123,64	12.884	5.761	ΣΥΜΗ	52.503	23.628	122,21
19,76	1.473	1.230	ΤΗΛΟΣ	9.897	8.338	18,70
			ΧΑΛΚΗ*			
-6,44	1.663.852	1.778.401	ΣΥΝΟΛΟ	13.986.386	15.259.456	-8,34

* Για τη νήσο Χάλκη δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία

**ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΝΗΣΙ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΚΑΝΗΣΟΥ
ΕΤΟΣ 2002**

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ		ΝΗΣΙ	ΕΝΟΙΚ. ΔΩΜΑΤΙΑ	
ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ		ΜΟΝΑΔΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ
-	-	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ	5	54
5	142	ΑΣΤΥΠΑΛΛΑΙΑ	80	985
49	2.020	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	90	1.208
96	4.243	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	98	1.226
3	41	ΚΑΣΟΣ	7	70
284	35.051	ΚΟΣ	497	10.711
2	82	ΛΕΙΨΟΙ	20	275
28	1.184	ΛΕΡΟΣ	73	1.073
2	65	ΜΕΓΙΣΤΗ	21	256
5	233	ΝΙΣΥΡΟΣ	14	198
43	1.833	ΠΑΤΜΟΣ	97	957
522	70.137	ΡΟΔΟΣ	1158	16.406
14	473	ΣΥΜΗ	92	670
-	-	ΤΕΛΕΝΔΟΣ	4	34
5	234	ΤΗΛΟΣ	44	484
6	103	ΧΑΛΚΗ	44	209
1.064	115.841	ΣΥΝΟΛΟ	2.344	34.816

ΠΗΓΗ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ -ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΚΑΝΗΣΟΥ

ΛΟΙΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
ΕΤΟΣ 2002

ΝΗΣΙ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΤΡΑΙΝΑ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΟΔΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ Δ.Χ.	ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ		ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΕΣ
					ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ	
ΡΟΔΟΣ	143	6	45	235	205	4.900	65
ΚΩΣ	62	2	8	55	65	1.300	22
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ	1	0	0	0	3	25	2
ΚΑΛΥΜΝΟΣ	11	0	0	0	5	60	0
ΚΑΡΠΑΘΟΣ	6	0	1	6	13	330	8
ΚΑΣΟΣ	1	0	0	0	0	0	0
ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟ	2	0	0	0	0	0	0
ΛΕΙΨΟΙ	1	0	0	0	0	0	0
ΛΕΡΟΣ	5	0	0	1	4	44	0
ΝΙΣΥΡΟΣ	6	0	1	5	2	20	0
ΠΑΤΜΟΣ	3	0	0	8	10	110	1
ΣΥΜΗ	2	0	0	0	0	0	0
ΤΗΛΟΣ	2	0	0	0	0	0	0
ΧΑΛΚΗ	2	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	247	8	55	310	307	6.789	98

ΠΗΓΗ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
ΡΟΔΟΣ 31.12.2002

X. Εκτιμήσεις και Συμπεράσματα

Νέες περισσότερο ελκυστικές προτάσεις απαιτούνται για την αξιοποίηση του τεράστιου φυσικού και πολιτιστικού πλούτου που διαθέτει το Αιγαίο. Μέσα από «έξυπνες» καινούργιες υπηρεσίες το ταξίδι στα νησιά μπορεί να συνδυαστεί με αξιόλογες δραστηριότητες που θα εμβαθύνουν τη γνωριμία των επισκεπτών με τον τόπο, κρατώντας αμείωτο το ενδιαφέρον του. Οι μορφές «εναλλακτικού τουρισμού – οικοτουρισμού» θα περιλαμβάνουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων για διασκέδαση, εκπαίδευση, φυσιολατρία, άθληση και γαστρονομία, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα προτιμήσεων. Το είδος αυτό του τουρισμού, υπολογίζεται ότι αφορά μια αγορά 20 εκατομμυρίων καταναλωτών, μεσαίου η ανωτέρου εισοδήματος, με ετήσια αύξηση της ζήτησης 10% το χρόνο.

Είναι πολλαπλό το όφελος για τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου γιατί με τον τρόπο αυτό επιμηκύνεται η τουριστική περίοδος μέχρι και 8 μήνες, μοιράζεται ισοβαρώς το τουριστικό φορτίο σε νησιά που δεν έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά, ενώ παράλληλα αποφεύγεται η περιβαλλοντική επιβάρυνση.

Για να μπορέσει η νέα μορφή τουρισμού (οικοτουρισμός) να διαρκέσει και να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, απαιτείται η διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, η προστασία, η συντήρηση και ανάπλαση του δομημένου χώρου και η κατασκευή εκείνων των υποδομών που θα διευκολύνουν την περιήγηση των επισκεπτών τόσο μεμονωμένα όσο και σε ομάδες.

Σχετικά με τους λόγους και την αναγκαιότητα ανάπτυξης του οικοτουρισμού στο Νότιο Αιγαίο, ιδιαίτερα σε συνάρτηση και σωστή αναπτυξιακή διασύνδεση με άλλες

εναλλακτικές, του μαζικού, μορφές τουρισμού, επισημαίνονται τα ακόλουθα.

Κατ' αρχάς ο Οικοτουρισμός αποτελεί μια όχι μόνο επιθυμητή αλλά και σκόπιμη μορφή τουριστικής ανάπτυξης για όλη τη χώρα και όχι μόνο αποκλειστικά για ορισμένες περιοχές. Η ανάπτυξη όμως αυτής της μορφής τουρισμού στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου εννοείται και υποστηρίζεται από τα σημαντικά μεγέθη, την εξαιρετική ποικιλία και τα ελκυστικά χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών πόρων (φυσικών και πολιτιστικών). Μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του οικοτουρισμού μπορεί να προστατέψει και να αναβαθμίσει αυτούς τους πόρους, συμβάλλοντας (ασφαλώς με παράλληλα και συντονισμένα μέτρα και σε άλλους τομείς) στην ανατροπή της πορείας υποβάθμισής τους. Τα δυνάμει οφέλη και οι θετικές επιπτώσεις του οικοτουρισμού, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων, έτσι αναφέρονται επιλεκτικά τα εξής:

- Κοινωνικοοικονομικά οφέλη και συμβολή στη στήριξη, ενίσχυση και αναβάθμιση τοπικών κοινοτήτων του αγροτικού κυρίως χώρου, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες ορεινές αλλά και νησιωτικές περιοχές.
- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των περιβαλλοντικών πόρων της χώρας, όχι μόνο μέσω διαφόρων παρεμβάσεων, αλλά και μέσω περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού.
- Συμβολή στη διαφοροποίηση και προώθηση ενός πιο ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος και, παράλληλα, στη διεθνή προβολή των περιβαλλοντικών πόρων της χώρας.

Ως προς το τελευταίο σημείο, της ανταγωνιστικότητας, επισημαίνονται οι σχετικές πολιτικές ευρωπαϊκών / μεσογειακών χωρών, η εκδηλούμενη στήριξη από αρμόδια όργανα της Ε.Ε. φιλικών προς το περιβάλλον μορφών τουρισμού και η ανάγκη να προωθήσει η

Ελλάδα χωρίς χρονική καθυστέρηση τον οικοτουρισμό.

Τέλος, κατά την άποψή μας, μια σωστή ανάπτυξη του οικοτουρισμού θα είναι δύσκολη, επίμονη και μακροχρόνιας διάρκειας. Και τούτο γιατί απαιτείται μια προσεκτική και σταδιακή αναπτυξιακή διαδικασία, που θα στηρίζεται κυρίως σε νέες ή ανανεωμένες δομές και αναπτυξιακά πρότυπα. Προϋποθέτει έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό, για να αποφευχθεί η φαλκίδευση ευνοϊκών προοπτικών, με πρόωρες και παρορμητικές ενέργειες, ασυντόνιστες δράσεις και πολιτικές εντυπωσιασμού.

Το Αιγαίο είναι μια περιοχή πολλών δυνατοτήτων και ευκαιριών, που στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται μπορεί να ανακτήσει τον ιστορικό ρόλο. Με μια συγκροτημένη και συντονισμένη προσπάθεια από το κράτος, τον ιδιωτικό τομέα αλλά και τον τοπικό πληθυσμό, υπάρχουν οι προοπτικές για να καταστεί το Αρχιπέλαγος στην επόμενη δεκαετία ο πιο περιζήτητος τουριστικός προορισμός στην Ευρώπη και Μέση Ανατολή. -

α) ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΠΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ	ΕΙΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑΣ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΜΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΜΜΕΔΑ	ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΥΨΕΙΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	Κάτοικοι μεγάλων πόλεων	Περιέχει μεγάλο εύρος εναλλακτικών δραστηριοτήτων σχετικών με το βουνό, την πανίδα και την χλωρίδα κ.λπ. που μπορούν να συνδυάζονται με θαλάσσιες ή πολιτιστικές δραστηριότητες ή προγράμματα υγείας.	Φυσικά πλεονεκτήματα σε πολλές περιοχές σε ολόκληρη τη χώρα	Στοιχειώδης ανάπτυξη σε βόρεια Πίνδο, Λευκά Όρη που δεν καλύπτει την εγχώρα και τη διεθνή ζήτηση.	ΥΠΕΧΩΔΕ Υπουργείο Γεωργίας	Ευνοϊκά αποτελέσματα κυρίως στο επίπεδο της τοπικής οικονομίας.	Σχετική κάμψη κατά τα τελευταία χρόνια.
ΔΙΑΤΑΚΗ ΜΕ ΑΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ Αγροτικός Τουρισμός	ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΒΛΕΥΣΗΣ Αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και Αμερικής	Υπάρχει συνεχής αύξηση της αγοράς ιδιαίτερα μεταξύ των νεότερων ηλικιών.	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΜΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ		ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΜΜΕΔΑ		ΕΞΕΛΕΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
Τουρισμός Υγείας	ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο: 1. Αίτιες 2. Πυρηναία 3. Κρήτη 4. Ισπανία 5. Toscana 6. Ηπειρος 7. Ρουμανία		Έλλειψη οργανωμένων προσπάθειας ανάπτυξης. Ανεπάρκεια υποδομής για την αξιοποίηση περσιών. Ανυπαρξία ξενοδοχείων στις περιοχές χιονοδρομίων και παραλλήλων εκδηλώσεων. Απουσία προβολής σε διεθές επίπεδο				Αιφύσια, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία.
Κοινωνικός Τουρισμός							ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
Ορεινός Τουρισμός						Ζημίωση επιχειρηματίας.	Από άλλες χώρες της Ε.Ο.Κ. και την Τουρκία

« ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ »

- ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ε. ΚΟΜΙΛΗΣ, «ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ ΑΘΗΝΑ, 2001
- ΣΠ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ, «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ», ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
- ΣΠ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ, «ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ», ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
- INTERNET, «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ – www.ypai.gr
- INTERNET, «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΚΥΚΛΑΔΩΝ – www.periferiakianaptixi.gr
- INTERNET, «ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΠΑΠΑΖΩΗ, ΠΡΩΗΝ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ, ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ – Η ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ», ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1997
- INTERNET, «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ», ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ, www.ypai.gr
- Dr. ----- ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ – ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Τ.Ε.Σ.Τ.Ε. «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ», ΑΘΗΝΑ 1998
- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΕΟΤ. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ, ΡΟΔΟΣ 2002

